

UNIVERZITA PARDUBICE

Fakulta filozofická

Zvířata, druhové lidi?

Diana Kalášková

Diplomová práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Diana Kalášková**
Osobní číslo: **H15411**
Studijní program: **N6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Zvířata, druhové lidí?**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce pojednává o problematice etického chování ke zvířatům. Zaměřuje se především na to, zda je etické zabíjet zvířata na maso. V první části rozebere pozici Cory Diamond, která obhájí vegetariánství tím, že zvíře chápe jako lidského druhu.

V dalších částech se potom bude věnovat dalším autorům, kteří na pojetí Cory Diamond navazují, rozvíjí je dále, či jej kritizují, např. Alice Crary, David Cockburn a Raimond Gaita. Cílem práce bude ukázat, jaké důsledky a případně i nesnáze vyplývají z pojmání zvířete jako lidského druhu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

COCKBURN, David. Human Beings. Cambridge: New York, 1991. ISBN 978-0-521-42245-1.

COETZEE, John M., GUTMANN, Amy. The Lives of Animals. Princeton: Princeton UP, 1999. ISBN 978-0-691-07089-6.

DIAMOND, Cora, CRARY, Alice. Wittgenstein and the Moral Life: Essays in Honor of Cora Diamond. Cambridge: MIT Press, 2007. ISBN 978-0-262-03359-6.

DIAMOND, Cora. The Difficulty of Reality and the Difficulty of Philosophy. In: CAVELL, Stanley (ed.). Philosophy and animal life, s. 43 - 89. New York: Columbia University Press, 2008. ISBN 978-0-231-14514-5.

DIAMOND, Cora. Eating Meat and Eating People. In: SUNSTEIN, Cass R. (ed.), NUSSBAUM, Martha C. (ed.). Animal Rights: Current Debates and New Directions, s. 93 - 108. Oxford: Oxford UP, 2004. ISBN 978-0-195-15217-3.

GAITA, Raimond. The Philosopher's Dog. London: Routledge, 2003. ISBN 978-0-415-33287-3.

SINGER, Peter. Osvobození zvířat. Vyd. 1. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Kamila Pacovská, Ph.D.**
Katedra filosofie

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2016**

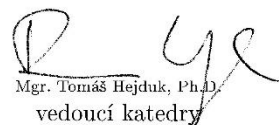
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Tomáš Hejduk, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlášení:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 6. 2017

Diana Kalášková

Poděkování

Děkuji především vedoucí své práce Mgr. Kamile Pacovské, Ph.D. za čas, který mi věnovala a podnětné připomínky.

Dále děkuji všem svým druhům, kteří mě při psaní této práce provázeli.

ANOTACE

Tato práce se zabývá přístupem ke zvířatům Cory Diamondové. Ta zdůrazňuje určitý způsob zájmu o zvířata, jehož prostřednictvím můžeme ve zvířatech spatřit naše druhy. Tento způsob pohledu vytváří zvláštní vztah lidí ke zvířatům.

Diamondovou předkládaný přístup ke zvířatům je založen na jiných předpokladech než ochrana zvířecích práv a utilitarismus. Je zde předvedeno, proč Diamondová tyto dvě další pozice kritizuje. Na rozdíl od těchto alternativních pozic nejsou pro Diamondovou k posouzení našeho chování rozhodující schopnosti druhých tvorů. Diamondová se nesnaží poukázat na to, že by lidské a zvířecí životy byly rovnocenné, ale spíše zdůrazňuje možnost porozumění zvířatům, i přes jejich odlišnosti.

Cílem práce je objasnit, na jakém základě lze podle Diamondové zvířata považovat za lidské druhy a proč k tomu není nutné dovolávat se biologické podobnosti či rovnocennosti lidí a zvířat.

KLÍČOVÁ SLOVA: etika ochrany zvířat, Cora Diamondová, vztah lidí a zvířat, soucit, nespravedlnost, bolest, lidský život

TITLE: Animals as Human Fellows?

ANNOTATION

This thesis focuses on Cora Diamond's account of animal ethics. She emphasizes a special kind of attention with which we can regard animals as our fellows. This kind of attention constitutes a particular relationship towards animals.

Diamond's account is based on a different justification than the animal rights movement and the utilitarian one. Therefore, these is explained why Diamond criticizes them. Contrary to the other accounts, for Diamond the capacities of the beings are not relevant for moral judgment of actions. Diamond doesn't insist on showing that human and animal lives are equal, rather she suggests a way to understand animals despite their unlikeness.

The aim of this thesis is to show Diamond's conception of our seeing an animal as our fellow and to explain why it is not necessary to claim biological resemblance between humans and animals or their equality.

KEY WORDS: animal ethics, Cora Diamond, relation to animals, animal as fellow creature, compassion, injustice, pain, human life

Obsah

Úvod	1
I. Zvíře, můj druh?	6
1.1 Jak může být zvíře člověku druhem	6
1.2 Lze každé zvíře mít za svého druha?	8
1.2.1 Mazlíčci.....	8
1.2.2 Divoká zvířata	9
1.2.3 Havěť	12
1.3 Zvířata a (ne)spravedlnost	12
1.3.1 Může být chování ke zvířatům spravedlivé?.....	13
1.3.2 Konzumace našich druhů	16
1.3.3 Pozornost a zájem o zvířata	17
II. Další přístupy k ochraně zvířat	20
2.1 Reganova ochrana zvířecích práv a Singerův utilitarismus.....	20
2.1.1 Reganova pozice: ochrana zvířecích práv.....	20
2.1.2 Singerova pozice: utilitarismus (ochrana zvířecích zájmů)	24
2.2 Je bolest druhé bytosti tím, co činí mé jednání morálně relevantní?.....	27
2.3 Kritika ochrany zvířecích práv a utilitarismu	30
2.3.1 Kritika prosazování zvířecích práv	30
2.3.2 Kritika utilitarismu.....	33
III. Lidský život nelze srovnávat se zvířecím	36
3.1 Výjimečnost lidského života	37
3.1.1 Co je na lidském životě tajemné?	40
3.2 Omyl argumentu, který srovnává postižené lidi se zvířaty	42
3.3 Lidé vs. zvířata	47
Závěr	49
Použitá literatura	52

Úvod

V našich životech se setkáváme s dalšími lidmi, kteří jsou od nás sice odlišní, přesto se domníváme, že se do nich můžeme vcítit a rozumět jim. U jiných tvorů je však toto porozumění tím složitější, čím méně toho s námi mají společného. Jsme v našich životech obklopeni nejen dalšími lidmi, ale také zvířaty. Ovšem lze porozumět zvířatům? Ostatní lidé jsou nám aspoň podobní, ale zvířata jsou v některých ohledech lidem velmi nepodobná. Přesto se nám může často zdát, že ve zvířecím chování nalézáme stopy lidských emocí, jenže vždy může jít o projekci našeho chování na chování tvorů, kteří jednají na úplně jiném základě, za úplně odlišnými účely. Bylo by snad možné, aby naše rozumění zvířatům a naše snaha u zvířat nalézt něco, čím se nám podobají, vedly k tomu, aby se nám i jejich životy staly bližší? Zvířata jsou nám i blízká i vzdálená; nejsou to ani věci, ani druzí lidé. Kým tedy vlastně jsou? A může nám odpověď na tuto otázku také poradit v tom, jakým způsobem se k nim máme chovat?

Přístup ke zvířatům je v dnešní době tématem stále oblíbenějším, stává se z něj určitý způsob sebeidentifikace. Ať už se rozhodneme přestat jíst maso či všechny potraviny živočišného původu nebo přestat používat výrobky z kůže a kosmetiku testovanou na zvířatech; důvody našeho rozhodnutí mohou být různé. Někteří se takto rozhodnou ryze z ohledu na své zdraví, jiní po shlédnutí záběrů z jatek a laboratoří, další právě na základě úvahy o životech zvířat a existuje jistě ještě mnoho dalších způsobů. Kvůli popularitě tohoto tématu roste i zájem o filosofické obhájení různých přístupů ke zvířatům, vznikají různé etické obhajoby vegetariánství. Z toho je zřejmé, že v souvislosti s využíváním zvířecích životů vnímáme určité problémy. V této práci se budu nejvíce soustředit na to, proč můžeme využití zvířete ryze pro naše vlastní potřeby vnímat jako problematické.

Ve své práci se zaměřím na to, jak na otázku po tom, kým vlastně zvířata jsou, odpovídá Cora Diamondová; ta se propast mezi člověkem a zvířetem snaží překlenout právě pomocí pojmu druha a zdůraznit tak způsob, jímž nám zvířata mohou být blízká. Mám za to, že ať nás k citlivému přístupu ke zvířatům pohne cokoli, vždy pak zaujmeme podobnou pozici, kterou prosazuje Diamondová, takže nazřeme zvířata takovým způsobem, jakým je ti, kdo je bezohledně využívají, nevidí. Úkolem této práce je, představit její přístup ke zvířatům a ukázat, jakou pozici v našich životech zvířata mohou zastávat a jaká je vyhrazena výlučně lidem.

Náš vztah ke zvířatům ovlivňuje také kultura. Předkládaný přístup Diamondové a mé rozumění jejímu stanovisku jsou ovlivněny naší geografickou příslušností. Diamondové se

jako nejpodstatnější jeví soucit se zvířaty, avšak ne každý je schopen spatřovat soucit v souvislosti se zvířaty, třeba právě kvůli kultuře, z níž pochází. Diamondová usiluje o určitý způsob náhledu na zvířata, který má za následek ohleduplné chování k nim. Uvidíme, že Diamondová nenabízí obecný argument, kterým bychom mohli zvířecí utrpení ukázat jako zavrženíhodné, nýbrž má za to, že dokážeme-li ve zvířatech vidět naše druhy, změní se i náš vztah k nim, což by mělo mít za následek také změnu způsobu našeho chování. Mám za to, že jde o odvážný pokus, jak uchopit něco hluboce lidského, a právě z toho důvodu se jím chci zabývat.

Diamondová patří k proudu filosofů, kteří jsou ovlivněni Ludwigem Wittgensteinem. Odtud pramení důraz na reakce, které zaujímáme k tomu, s čím se setkáváme. Ty totiž ukazují, jak chápeme to, s čím se setkáváme. Takže to, čím pro mne zvířata jsou se odvíjí od toho, jak na ně nahlížím a od toho se odvíjí dále také to, jak se k nim chovám. Naše chování je tak založeno na tom, jak nahlížíme na toho, s nímž se setkáváme. Wittgenstein ve *Filosofických zkoumáních* hovoří o aspektech vidění, které se mohou proměňovat podle toho, jak danou věc vnímáme, což ovlivňuje i postoj, který zaujímáme, tak naše reakce a tím i naše chování.¹ „Ale to, co vnímám při vysvitnutí aspektu, není nějaká vlastnost objektu, je to vnitřní vztah mezi ním a jinými objekty.“² Nejde tedy o aspekt, který by před naším zrakem fyzicky vyvstal, když bychom se pořádně podívali, ale o určitý vztah, který náš pohled vytváří. Právě myšlenka, že určitý způsob náhledu je základem našeho chování, se ukáže být pro postoj Diamondové velmi důležitá. V našem chování ke zvířatům se odráží, jak zvířata vnímáme a za co je považujeme. Vnímáme-li zvíře jako věc, pak nám možnost soucitu s ním zůstane navždy uzavřena, protože nebudeme schopni seznat, že zvíře trpí; budeme je totiž považovat za neživou věc.

Způsoby, kterými reagujeme, jsou výsledkem výchovy, kultury i vzdělání, ale podle wittgensteiniánů nejsou dané s definitivní platností, a tak je možné je proměňovat a ovlivňovat. Ve wittgensteinovské etice se tak ukazují být afektivní a kognitivní schopnosti člověka úzce propojené a neoddělitelné.³ To, že lze změnit způsob, jakým něco vnímáme s sebou nese nutně také proměnu našich emocí a našeho chování. Člověk dokonce může

---

¹ Srov. WITTGENSTEIN, L., *Filosofická zkoumání*. Přel. Jiří Pechar. Praha, Filozofický ústav AV ČR 1993, oddíl II., část XI., s. 248.

² Tamtéž, s. 270.

³ PACOVSKÁ, K., Platónská tradice v současné anglosaské etice. IN: Jakub Jirsa et al., *Přístupy k etice III*, Praha, Filosofie 2016, s. 225.

vědomě pracovat na změně svých reakcí. Totiž, když se změní naše vnímání určité věci, tak také způsob našeho chování. Do středu zájmu se v tomto pojetí dostávají konkrétní situace, na něž jednající reaguje. Morální hodnota našeho chování je tak zkoumána v našich postojích a chování, hlavně ve vztahu k druhým.⁴

Právě tím, že nám přiblíží zvířecí život a ukáže určitý způsob pohledu, se Diamondová snaží o změnu našeho pohledu, a tak i našeho přístupu ke zvířatům. A snaží se pohnout k soucitu i tam, kde jsme zprvu nebyli schopni utrpení živé bytosti. Předpokládá, že ve chvíli, kdy budeme schopni změnit své vnímání zvířat, pak už síla soucitu s trpícími změní naše jednání. Ovšem k tomu je nejprve nutné seznat, že druhé bytosti může být ublíženo, nahlédnout skutečnost jejího utrpení. V tomto světle Diamondová ukazuje zvířecí utrpení jako nespravedlnost, která je páchána na bezbranném. Pochopení i zvířecího utrpení jako utrpení bude závislé na tom, zda budeme schopni pod pojem „trpící“ zahrnout i ty bytosti, které nejsou lidmi. Jak dále vysvětluje Wittgenstein: „Pojmy nás orientují ke zkoumáním. Jsou výrazem našeho zájmu a řídí náš zájem.“⁵ Skutečnost utrpení druhé bytosti vzbudí určitý zájem spojený s tím, jak obvykle při setkání s utrpením reagujeme, tudíž může například probudit náš soucit, snahu pomoci, lítost atp.

Hlavním dílem, z něž budu v této práci vycházet, je článek Cory Diamondové „Eating Meat and Eating People“ poprvé vydaný v roce 1978. Zde Diamondová představuje postoj, který dává vyvstat určité podobnosti zvířecího a lidského života, která nás může oslovit natolik, že zvířata budeme považovat za souputníky na naší cestě životem, za naše druhy v žití. Dalšími důležitými články, kde se Diamondová zabývá vztahem ke zvířatům a zájmem o jejich životy, jsou „Animals and Injustice“, kde poukazuje na skutečnost zvířecího utrpení, „Experimenting on Animals“, který pojednává o nejen pokusech na zvířatech, ale především o tom, jak jen při určitém zájmu o zvířata můžeme nahlédnout, co je skutečně na zvířatech pácháno. V poslední části této práce čerpám i z jejího článku „The Importance of Being Human“, abych ukázala na důležitý a nepřeklenutelný rozdíl mezi lidmi a zvířaty, který však nebrání tomu, abychom se zvířaty soucítili.

První část mé práce se bude věnovat právě přístupu ke zvířatům jako našim druhům. Nejdříve ukáži, jak Diamondová svůj přístup vysvětluje, uvidíme, že jako rozhodující se

---

⁴ Tamtéž, s. 238.

⁵ WITTGENSTEIN, L., *Filosofická zkoumání*, oddíl I., §§ 570, s. 189.

ukazuje právě vztah, který si naším vnímáním zvířat vytváříme. Budeme-li zvíře pojímat jako svého druhu, bude náš vztah i chování k němu odlišné od toho, když pro nás zvíře bude pouhou věcí. Jak už název „Eating Meat and Eating People“ napovídá, její argumentace se odvíjí od skutečnosti, že nejíme druhé lidi, což je podle Diamondové způsobeno právě vztahem, který k nim zaujímáme. Tento vztah lze podle ní rozšířit i na zvířata, avšak náš vztah ke zvířatům nemůže být nikdy tentýž jako k lidem, což objasníme ve třetí části. Lze však nahlédnout v průběhu zvířecího života od narození do smrti podobnost s životem lidským a tato podobnost může vzbudit náš zájem o zvířecí životy.

Hned vzápětí se ukáže, že ne ke každému zvířeti lze takový přístup zaujmout. Zvířata v návaznosti na Diamondovou rozdělují do tří různých skupin. První jsou domácí mazlíčci, u kterých je náš vztah k nim možné nejvíce přirovnat ke vztahu k druhým lidem. Proč jsou jen některá zvířata našimi mazlíčky a jiná nikoli závisí podle Diamondové právě na tom, že jen k některým dokážeme zaujímat tak blízký vztah. Do další skupiny patří ta zvířata, k nimž nemáme takový vztah, jako ke svým domácím mazlíčkům, mohou to být zvířata v divoké přírodě či domácí zvířata, která však neslouží jen k naší potěše. Vztah k těmto zvířatům je pochopitelně jiný než k našim mazlíčkům, ale nemusí nám být lhostejná. Existují však i taková zvířata, která jako naše druhy nenahlédneme nikdy, jedná se o zvířata vnímaná jako havěť. K takovým zvířatům pak zaujímáme nepřátelský přístup, jelikož často ohrožují náš život.

Zdá se mi poněkud překvapivé, že pro Diamondovou je přístup ke zvířeti jako našemu druhovi kompatibilní s tím, že jej sníme. Proto na konci první části své práce tuto skutečnost kritizují i poukázáním na to, že Diamondová tvrdí, že ublížení zvířeti lze vnímat jako nespravedlnost. Mám za to, že problém, který zde nacházím souvisí s tím, jak kdo rozumí právě pojmu druhu.

V druhé části své práce se soustředím na jiná již klasická zdůvodnění ohleduplných přístupů ke zvířatům, konkrétně na utilitarismus Petera Singera a ochranu zvířecích práv prosazovanou Tomem Reganem. Záměrem této části je ukázat, proč Diamondová tyto pozice kritizuje. Regan se snaží poukazovat na podobnost schopností lidí a zvířat. A z toho důvodu dále přisuzuje i zvířatům práva, především právo na život. Jeho pojetí je vlastně rozšířením Kantova požadavku na respekt vůči rozumným bytostem; Regan tvrdí, že i práva zvířat zasluhují respekt. Singer zase klade důraz na schopnost zájmu: vzhledem k tomu, že i zvířata mají své zájmy tak jako lidé, pak je jen výsledkem předsudků vůči ostatním živočišným druhům, že jim nedáváme stejnou důležitost jako zájmům lidským.

Oba dva se odvolávají na to, že zvířata cítí bolest. Avšak v této kapitole se budu také ptát, jestli pro to, aby naše jednání bylo považováno za morálně relevantní, je podstatné zda zvířata cítí bolest. Pomocí článku Davida Cockburna „Human Beings and Giant Squids“ se budu snažit dokázat, že není, že záleží primárně na našem vztahu ke druhému, díky tomu jej můžeme nahlédnout jako trpícího.

Diamondová tvrdí, že ani Reganovo ani Singerovo pojetí vlastně nevysvětluje, proč bychom se měli ke zvířatům chovat soucitně. A to proto, že oba poukazují na schopnosti zvířat, avšak schopnosti druhé bytosti při našem vztahu k ní nejsou podstatné. Mám za to, že právě při poukázání na odlišnosti v těchto pojetích se před námi lépe ukáže, v čem je přístup Diamondové jedinečný.

Na srovnávání lidských a zvířecích schopností narážím i ve třetí a poslední části této práce. Tam se snažím ukázat, že náš přístup k lidem je vždy odlišný od našeho přístupu ke zvířatům bez ohledu na schopnosti. Vysvětlím, co Diamondová na lidském životě označuje jako tajemné, totiž že jsou určité způsoby, kterými se vztahujeme jen k životům ostatních lidí, a to i k takovým, jejichž schopnosti jsou výrazně omezeny. K podtrhnutí specifčnosti a výjimečnosti lidských vztahů využívám také článek Elizabeth Andersonové „Animal Rights and the Values of Nonhuman Life“, která se stejně jako Diamondová snaží ukázat, že vztahy mezi lidmi nemohou být nikdy zcela totožné se vztahy, které zaujímáme ke zvířatům.

Proto se v závěru vracím zase zpět k pojmu zvířete jako druha, s tím, že zdůrazním, že přístup ke zvířatům jako našim druhům není sice přístupem, který by hlásal lidskou rovnost se zvířaty, avšak ani netvrdí zvířecí podřadnost či nedůležitost. Je to takový přístup, který se nesnaží skrýt zvířecí a lidskou odlišnost, nýbrž zdůraznit společnou skutečnost lidských i zvířecích životů na sdíleném prostoru této Země. A přivést lidi k takovému pohledu na zvířata, který tuto skutečnost nechává promlouvat, a tím ovlivňuje i naše chování k nim.

I. Zvíře, můj druh?

Již jsem zmínila, že pojem soucitu přístup Diamondové velmi dobře zastřešuje. Podívejme se nyní na to, jak Diamondová své stanovisko, že zvíře lze nahlédnout jako našeho druhu, zdůvodňuje. Při výkladu budu vycházet především z jejich článků “Eating Meat and Eating People“ a “Injustice and Animals“. Přičemž v prvním zmíněném shrnuje svůj náhled na zvířata pod název *fellow creature*, který zde překládám jako vztah, kdy si jsou zvíře a člověk navzájem druhy.⁶ Stanoviska obou článků se sice vzájemně doplňují a poskytují ucelenou představu o způsobu jejího přístupu ke zvířatům, avšak každý zaujímá jiný úhel pohledu. Oba však ukazují určitý způsob pohledu na zvířata, kdy jsme schopni spatřit zvíře jako nám blízkou živou bytost, jako našeho druhu. Právě nazření této skutečnosti by pak mělo ovlivnit i naše chování ke zvířatům.

1.1 Jak může být zvíře člověku druhem

Začneme tedy otázkou, proč Diamondová nazývá zvíře naším druhem. Proč neoznačí zvíře jako našeho přítele či chráněnce? Co je tím, co podle Diamondové způsobuje, že jsou zvířata lidem druhy? Podle ní je odpovědí skutečnost života, kterou spolu se zvířaty sdílíme. Zvíře se stejně jako my narodí, po nějakou dobu žije a poté umírá. Život zvířete tak jako lidský život probíhá omezenou dobu a po jejím uplynutí přichází konec – smrt. Zvířata s námi sdílejí čas a prostor na Zemi, a tak nám zde dělají společnost. Tato prostá skutečnost, o níž nemůže být pochyb, má pro Diamondovou zásadní význam. Ukazuje nám cestu, skrze kterou můžeme zvířata nahlédnout jako nám podobná, jelikož jejich osud je podobný našemu.

Přístup Diamondové není kocháním se krásou a roztomilostí zvířat či sentimentálním nářkem nad jejich utrpením. Je poukázáním na prostou skutečnost toho, že lidský život má se zvířecím společný průběh – od zrození ke smrti. V tom spočívá důvod toho, že zvířata nám mohou být druhy, ve skutečnosti, že jejich život, coby skutečnost výskytu na Zemi, i smrt, jakožto jeho konec, jsou přinejmenším velmi podobné ne-li totožné jako naše. Dále uvidíme, že přijmeme-li realitu zvířecího života, pak si také budeme schopni uvědomit i jejich utrpení.

Nyní si ukažme, co s sebou vztah ke zvířeti jako našemu druhovi. Ačkoli Diamondová svou pozici představuje tak, že ji staví do kontrastu vůči argumentům Singera, budu ve své

---

⁶ Tento překlad bohužel nevystihuje všechny významy, které nabízí pojem *fellow creature*, nezaznívá v něm například důraz na stvoření (lat. *creo, are* – stvořit), přesto pojem „druh“ vyjadřuje určitou blízkost, která je pro Diamondovou zásadní. Stejným způsobem překládá *fellow creature* i K. Pacovská v Etický význam lidství: Obrana druhismu v díle Bernarda Williamse a Cory Diamondové. *Filosofický časopis*, 62, 2014, č. 6, s. 863-875.

práci postupovat přesně opačně. Nejprve se zaměřím na stanovisko Diamondové a až poté jej vymezím proti jiným přístupům, snad právě srovnáním s odlišnými přístupy se její pojetí nakonec vyjeví docela. Užívat výrazu „pozice“ v souvislosti s Diamondovou, je možná příliš zavádějící. Diamondová má za to, že její přístup není teoretickým stanoviskem, k němuž by člověk musel dojít a poté je přijmout za své. Záměrem Diamondové je odkrývat způsob, jakým se ke zvířatům vztahujeme a ten považujeme za samozřejmý. Jsme zvyklí reagovat jinak na psy, prasata či velryby. Jak je to ovšem možné? Neskrývá se pod rozmanitostí našich přístupů nějaká nesrovnalost či přetvářka? Podle Diamondové nikoli, protože naše chování k ostatním tvorům se liší podle toho, jako co je nahlížíme, což bude jasnější později.

Aby před námi vyvstal v celé své odlišnosti přístup, který zaujímáme k lidem a přístup, který zaujímáme ke zvířatům, poukazuje Diamondová na velký rozdíl mezi naším chováním k jednomu a k druhým. V článku „Eating Meat and Eating People“ upozorňuje, že my lidé nikdy nejíme druhé lidi (a když, tak jen ve velmi výjimečných případech).⁷ Diamondová se ptá, jak to, že druhé lidi nejíme. Všimá si totiž, že nejen nezabýváme ostatní lidi pro jídlo, ale nejíme ani ty, kteří zrovna zemřeli, dokonce ani amputované lidské končetiny. Důvodem není to, že bychom byli příliš vybíraví a na lidské maso neměli chuť. Předpokládám, že kdyby nám někdo nabídl řízek z lidského masa, naše pohoršení a zhnusení by pramenilo z toho, že se někdo zachoval tímto způsobem k lidskému tělu, nikoli z toho, že nám lidské řízky nechutnají. Budeme pohoršeni bez ohledu na to, zda jsme člověka, který je zpracován k jídlu, znali nebo ne, naše zhnusení nezmění ani skutečnost, že onen člověk zemřel bezbolestnou a přirozenou smrtí.

Příčinou našeho pohoršení je podle Diamondové vztah, který k ostatním lidem zaujímáme. Tento vztah není podmíněný tím, že bychom druhého lépe znali. Jde o vztah, který máme vždy ke všem lidem a součástí našeho vztahování se k nim je, že je nejíme. Není třeba hledat další příčiny, proč se nám přičí jíst lidské maso; nemá to žádný další důvod, krom toho, že druhý člověk je pro nás druhým člověkem. To, že jej nejíme je skutečnost, která patří k pojmu lidské bytosti a tento pojem vytváří.⁸ Jde o určitý rys vztahu, který zaujímáme k lidským bytostem. Diamondová předvádí, že jsou určité způsoby chování, jenž prostě náleží k pojmu lidské bytosti. A právě jejich prostřednictvím má každá lidská bytost povinnosti vůči dalším lidským bytostem. Tímto určením lidské bytosti Diamondová ukazuje, že není nutné náš odpor ke kanibalismu obhajovat nějakým dalším důvodem, nemusíme hledat příčinu

---

⁷ DIAMOND, C., Eating Meat and Eating People. *Philosophy*, 53, 1978, s. 467.

⁸ Tamtéž, s. 470.

našeho chování. Stačí, že je pro nás druhý člověk skutečně druhým člověkem. To samo v sobě obsahuje odůvodnění. Nicméně pojem druhého člověka v sobě neobsahuje respekt vždy. Mohou nastat situace, kdy je pojem druhého člověka změněn, a tak i chování k němu. Například ve válce, či otrokářské společnosti je pojem druhého člověka v určitých situacích prost respektu a úcty, avšak jde o situace, kde je pojem druhého člověka již změněn oproti tomu, jak druhé lidi vnímáme obyčejně.

Pro náš pojem druhého člověka se jíst lidi ukazuje jako nemorální chování. Proto Diamondová podotýká, že pokud chceme o nějakém chování hovořit jako o morálně špatném, pak musíme pevně uchopit, jakého druhu bytostí se toto chování týká.⁹ Jen v případě lidských bytostí by nám připadalo zvrácené, kdyby někdo své děti čísloval namísto pojmenování, v případě zvířat nás to nijak nezaráží. Ovšem pojmenování druhých bytostí není praxí vlastní pouze lidem, narážíme zde na specifickou skupinu zvířat, na naše mazlíčky.¹⁰

1.2 Lze každé zvíře mít za svého druha?

1.2.1 Mazlíčci

Mazlíčci tvoří specifickou skupinu zvířat. Diamondová upozorňuje, že mazlíčkům dáváme jména, pouštíme je do svých domovů a hovoříme k nim takovým způsobem, jakým zřídka kdy promlouváme ke krávám nebo k veverkám.¹¹ Chováme se k nim takovým způsobem, že náš přístup k nim se v některých ohledech podobá vztahu k lidem. Stejně jako Diamondová se domnívám, že ten, kdo by za mazlíčka označil zvíře vykrmované k tomu, aby je potom snědl, rozumí pojmu mazlíček velmi zvráceným způsobem, či ještě lépe, nerozumí mu vůbec. U našich mazlíčků totiž usilujeme o to, aby jejich život byl dlouhý a spokojený.

David Cockburn o mazlíčcích tvrdí: „V životech mnoha lidí zaujímají zvířata místo, které je v jistých ohledech stejně ústřední, jako to, které zaujímají lidé.“¹² A Rami Gudovich dodává: „Mluvit o mazlíčcích jako o lidech nevyžaduje další ospravedlnění, krom toho, že takto mluvit je pro nás přirozené na základě role, kterou hrají v našem životě.“¹³ Není tedy nic překvapivého hovořit a vztahovat se k našim mazlíčkům podobným způsobem, jakým

---

⁹ Tamtéž, s. 469.

¹⁰ Překládat anglické *pet* jako „domácí zvíře“ mi přijde zavádějící, jelikož za domácí zvířata bývají často označována i zvířata chovaná za účelem dalšího využití, a právě od této skupiny je nutné domácí mazlíčky odlišit, jelikož ti nejsou chováni za účelem nějakého užitku.

¹¹ DIAMOND, C., *Eating Meat and Eating People*, s. 469.

¹² COCKBURN, D., *Human Beings and Giant Squids*, *Philosophy*, 69, 1994, s. 146.

¹³ GUDOVICH, R., *What's Wrong with a Bite of Dog?* IN: N. Forsberg, M. Burley, N. Hämmäläinen, (eds.), *Language, Ethics and Animal Life: Wittgenstein and Beyond*. Bloomsbury, New York 2012, s. 148.

hovoříme o dalších lidech. Hovořím-li o svém psu jako o někom, kdo je šťastný či nešťastný, je zcela protismyslné, abych zdůvodňovala, zda je pes skutečně schopen pocítit nějaké emoce; v kontextu mého vztahu k němu takové prohlášení totiž dává smysl stejně dobře, jako vyprávění o šťastné babičce. Gudovich dále poznamenává: „To, že je nám někdo mazlíčkem ho zařazuje do sítě vztahů a přesvědčení – a tyto vztahy už mají určité implikace, jak s ním má být zacházeno.“¹⁴ To, že některé zvíře označíme jako svého mazlíčka, zároveň znamená, že se takové zvíře nechystáme sníst.

Diamondová zdůrazňuje, což, jak uvidíme později je narážkou na Singerovu teorii o důvodech ochrany zvířat, že zvířata, která si volíme za mazlíčky, nemají žádné zvláštní vlastnosti a schopnosti, která by je předurčovaly k tomu, aby se jimi stala. Samozřejmě je běžné mít jako mazlíčka psa, kočku, morče a není pro nás běžné je jíst, to však může být podmíněno kulturně. Jiné druhy zvířat se mohou stát naším mazlíčkem stejně dobře, jenže naše chování k nim je ovlivněno tím, že jsme zvyklí se k nim chovat jiným způsobem. Nejde tedy o určitou vlastnost (že jsou porostlí srstí nebo mají čtyři nohy), kterou bychom mohli vyzdvihnout a označit ta zvířata, která by jí disponovala za mazlíčky a ta, která nikoli za zvířata, jež se nemohou mazlíčkem stát.

Jenže mazlíčkem není každé zvíře, se kterým se setkáme. Je velmi těžké představit si, že zaujmeme podobný vztah k divokým zvířatům, s nimiž se setkáváme nárazově nebo k takovým zvířatům, která žijí na lidem těžko přístupných místech. Mořští koníci, škeble nebo třeba náhodně zahlédnuté srnky a veverka nejsou našimi mazlíčky a jen zřídka se jimi skutečně stávají. Proto se nyní budu zabývat tím, jaký vztah lze k takovým zvířatům zaujmout.

1.2.2 Divoká zvířata

Podívejme se podrobněji na problematiku, která se před námi otevírá; většině zvířat, se kterými se setkáme nedáváme jména, nepromlouváme k nim a nebereme si je domů. K některým zvířatům totiž ani není možné zaujmout takový postoj jako k mazlíčkům, jelikož nám jsou natolik cizí či jejich soužití s námi není možné. Přesto v nich můžeme rozpoznat naše druhy, tvrdí Diamondová a to tak, že si uvědomíme, že oni stejně jako my obývají tuto planetu. Vnímání zvířete pro nás podle Diamondové není v první řadě biologickým pojmem,

---

¹⁴ GUDOVICH, R., What's Wrong with a Bite of Dog? s. 148.

nýbrž zvíře je pro nás předně živá bytost.¹⁵ A naše představa o tom, co to je být živou bytostí, je podle Diamondové tvořena především uměním a také obvyklými způsoby (*common thought*), jakými o druhých bytostech přemýšlíme.¹⁶ Právě díky tomu, že stejně jako my v čase mezi svým zrozením a zánikem obývají tuto Zemi, můžeme je považovat za naše druhy. Skutečné porozumění této prosté skutečnosti je potom schopno změnit náš přístup i k těm zvířatům, s nimiž náš nespojuje žádné zvláštní citové pouto.

Podle Diamondové máme určité základní nastavení, jak se vztahujeme k živým bytostem a s ohledem na to nám naše chování dává smysl. Tedy existuje určitý základní vztah ke zvířatům.¹⁷ A právě jednou z možných reakcí na zvířata je reagovat na ně tak, že v nich nahlédneme naše druhy.¹⁸ Ale v různých situacích je tento vztah vnímán různě a při určitých okolnostech, jako např. naše ohrožení našeho života zvířetem, je od něj zcela upuštěno. Avšak Diamondová zdůrazňuje, že takové chování je vždy vnímáno jako něco nestandardního, co musí být zdůvodněno.¹⁹ Ukážeme vzápětí, že právě v případě tvorů, které vnímáme jako havěť, upouštíme od toho základního vztahu: otravný hmyz budeme velmi obtížně považovat za své druhy.

Pojem druha zvířete jako druha podle Diamondové souvisí s pojmem lidského života. Mezi lidmi a zvířaty, tvrdí také v „Eating Meat and Eating People“, jsou různé rozdíly, ale i jedna velká odlišnost. Ta podle ní spočívá v tom, co nazývá „ústřední pojem lidského života“ (*central concept for human life*).²⁰ Nemáme podobný pojem zvířecího života, jen lidského. Proto Diamondová v článku „Experimenting on Animals“ ukazuje, že abychom vnímali zabití zvířete podobně jako usmrcení člověka, musíme mít nejdříve představu o tom, co znamená zabít člověka.²¹ Abychom totiž mohli mít vůbec nějakou představu o životě zvířat, musíme nejdříve chápat, co znamená lidský život. Jak vysvětluje i Kamila Pacovská: „Schopnost vidět ve zvířatech své druhy v utrpení však podle Diamondové předpokládá, že těmto reakcím rozumíme v kontextu svých lidských druhů.“²² Pojem lidského života představuje výchozí

---

¹⁵ DIAMOND, C., *Eating Meat and Eating People*, s. 474.

¹⁶ DIAMOND, C., *Experimenting on Animals: A Problem in Ethics*. IN: *The Realistic Spirit: Wittgenstein, Philosophy, and the Mind*. Cambridge, MIT Press 1991, s. 352.

¹⁷ PACOVSKÁ, K., Etický význam lidství: Obrana druhismu v díle Bernarda Williamse a Cory Diamondové. *Filosofický časopis*, 62, 2014, č. 6, s. 870.

¹⁸ Srov. DIAMOND, C., *Eating Meat and Eating People*, s. 475.

¹⁹ Srov. PACOVSKÁ, K., Etický význam lidství, s. 870.

²⁰ DIAMOND, C., *Eating Meat and Eating People*, s. 470.

²¹ DIAMOND, C., *Experimenting on Animals*, s. 354.

²² PACOVSKÁ, K., Etický význam lidství, s. 872.

bod, z něhož musíme při našem přístupu ke zvířatům vycházet a až na základě vztahu, který máme ke druhým lidem lze rozvíjet náš vztah ke zvířatům.

Pojem zvířete jako druha je podle Diamondové určitým rozšířením pojmu druhé lidské bytosti.²³ Jde tedy o určitý rozvoj naší citlivosti k druhým lidem, tak, že do okruhu onoho vztahu zahrneme i další živé bytosti, které nejsou lidmi. Toto rozšířené pojetí úzce souvisí s laskavostí a respektem ke zvířatům, se spravedlností a přátelstvím, společností či přívětivostí.²⁴ Jako takový je pojem zvířete jako druha proměnlivý, jelikož nejde o něco, co by tyto pojmy zastřešovalo, nicméně s nimi úzce souvisí. Tyto další pojmy jsou totiž úzce spojené s chováním k těm, koho považujeme za své druhy.

Avšak pojem lidského života není bezezbytku převoditelný na zvířecí život. Pojem druhého člověka je silnější a zvířata jako naši druhové nedosahují takového statutu. Poněkud odlišné je to v případě mazlíčků: „Dá se říci, že jim naším vztahem přidělujeme charakter osoby.“²⁵ Nicméně na člověka, který tvrdil, že jeho vztahy s lidmi jsou tytéž jako s jeho mazlíčky, bychom pohlíželi přinejmenším udiveně. Již jsme vysvětlili narazili na to, že ke všem zvířatům nezaujímáme, ani nejsme schopni zaujímat vztah, který máme k mazlíčkům. Proto Diamondová připouští, že i když se budeme ke zvířeti vztahovat jako k našemu druhovi, ani tak nám nebude proti mysli, abychom je jedli. Diamondová má za to, že tímto není pozice zvířete jako druha oslabena, ač je sama vegetariánkou. Co je pro ni rozhodující, je náš přístup ke zvířeti a následně naše chování k němu. Zvířata vnímaná jako druhové budou podle Diamondové lovena spravedlivě (prostředky, které jim ponechají určitou šanci na útěk) a chována, aniž by byla týrána.²⁶ Z toho, co jsme doposud vysvětlili, vyplývá, že domácí zvířata chovaná na maso nejsou našimi mazlíčky, jelikož náš vztah k nim je odlišný. Přesto, budeme-li k nim přistupovat jako k našim druhům, budou pro náš živými bytostmi, a ne pouhými pohyblivými se předměty, které jsou zde jen pro naši spotřebu. Diamondová má za to, že i ta zvířata, která nazřeme jako naše druhy lze nakonec sníst, aniž bychom jejich vnímání coby našich druhů museli opustit. Avšak naše chování k nim a volba způsobu jejich smrti budou ovlivněné tím, jak je vnímáme. Domnívám se, že toto tvrzení do pojmu zvířete jako druha poněkud vnáší zmatek, proto jej v závěru této části kritizuji, avšak až poté, co vysvětlím, že podle Diamondové je možné se ke zvířatům chovat nespravedlivě.

---

²³ DIAMOND, C., *Eating Meat and Eating People*, s. 474.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Tamtéž, s. 469.

²⁶ Tamtéž, s. 475.

1.2.3 Havěť

Ještě předtím se ale zaměřím na poslední skupinu zvířat, a to na ta, která označujeme jako havěť (*vermin*). Tímto pojmem totiž lze podle Diamondové vyčlenit zvíře z okruhu našich druhů. Havěť představuje ta zvířata, k nimž se nikdy nedokážeme vztáhnout jako k našim druhům. Stejně jako v případě války pro nás lidé označení jako naši nepřátelé přestávají být lidmi (takovými, jak lidi vnímáme za normálních okolností), tak zvířata označená jako havěť jsou zvířaty, která vnímáme jako nežádoucí. Nelze však přesně určit, jaká zvířata jsou havěti, jelikož se najdou i takoví lidé, kteří dokáží vnímat i pavouky, mouchy či žížaly jako své druhy. Navíc, jak se snaží dokázat i Diamondová, je naše vnímání možno měnit, a tak okruh těch, které považujeme za svoje druhy dále rozšiřovat.

Diamondová upozorňuje na to, že přístup ke zvířatům pojímaným jako havěť je stále odlišný od přístupu ke zvířeti jako k věci.²⁷ Ale ukazuje, že určité způsoby chování, které jsou v našem přístupu ke zvířatům běžné, mohou být za jistých okolností některým zvířatům odebrány.²⁸ Takovými okolnostmi může být právě to, že pro nás zvíře představuje nebezpečí. Zvířata, která pro nás představují nebezpečí nahlížíme podle Diamondové stejnou optikou, jako naše nepřátele. Že je nám vposled cennější náš vlastní život oproti životům ostatních bytostí, se zdá být pochopitelné. Neupřednostníme ani život našeho zvířecího druhu před vlastním, nenecháme se dobrovolně ulovit a sežrat šelmou, přestože jsme nahlédli skutečnost jejího života a nechceme, aby trpěla hladu.

1.3 Zvířata a (ne)spravedlnost

Již jsme představili, že zvíře může být člověku druhem právě díky perspektivě, kterou jej člověk nahlíží a ta má za následek i způsob našeho chování. Ráda bych se nyní zaměřila na to, že Diamondová určité chování ke zvířatům označuje jako spravedlivé a jiné nikoli. Poté co osvětlím, jak lze vnímat nespravedlnost při chování ke zvířatům, položím otázku, zda je skutečně možné zvířata, k nimž se vztahujeme jako ke svým druhům, sníst. A na závěr znovu podtrhnu důležitost pohledu, jakým zvířata nahlížíme.

---

²⁷ Tamtéž, s. 467.

²⁸ Tamtéž, s. 476.

1.3.1 Může být chování ke zvířatům spravedlivé?

Ve svém článku „Injustice and Animals“ se Diamondová snaží vysvětlit proč je utrpení zvířat nespravedlivé. Zaměřuje se zde na to, co vlastně znamená někoho zranit a ublížit mu. Diamondová ve svém pojetí vychází z názorů Simone Weilové, hlavně z jejího eseje „Human Personality“. Obě naráží na to, že obvykle je představa spravedlnosti spojena s pojmem práva (*right*). Pro Weilovou však pojem práv není rozhodující při posuzování spravedlnosti a nespravedlnosti jednání. Mnohem důležitější se pro ni ukazuje být odpovědnost za „bezcitné zacházení se zranitelnými lidskými bytostmi“.²⁹ Je důležité upozornit, že Weilová sama ve své filosofii nikdy pojem nespravedlnosti na zvířata nevztahuje a ani se chováním ke zvířatům nezabývá, nezdá se, že by podle ní šlo se zvířaty jednat nespravedlivě. Aplikace jejich myšlenek na zvířata je výhradně dílem Diamondové,

Obě dvě autorky kladou důraz na pojem soucitu, jen ten nám může odhalit takovou křivdu, která je skutečnou nespravedlností. Naopak, spojení pojmů spravedlnosti a nespravedlnosti s představou práv, ústí do takového pojetí, kde není prostor pro pojem soucitu. Přibližme si tedy nejdříve, co podle Weilové obnáší ublížení lidské bytosti a zda její pojem nespravedlnosti lze vůbec převést i na zvířata. V další kapitole se poté zaměříme na výtky právnímu systému, jak je Diamondová přejímá od Weilové.

Weilová v textu „Human Personality“ představuje, že člověk má v srdci zvláštní druh očekávání, že mu bude činěno dobro a ne zlo.³⁰ Toto očekávání, jakkoli mnohokrát bylo zklamáno, nikdy neustává, snad proto, že nepochází z rozumu. Takové očekávání nemá s právy nic společného, avšak je-li zraněno, pak podle ní dochází k nespravedlnosti. Diamondová však tvrdí, že zvířata takové očekávání nemají. Proč? Odpověď na tuto otázku rozdělím na dvě další: nejdříve se zaměřím na to, zda zvířata mohou vůbec něco očekávat a dále na to, zda u nich lze hovořit o pojmu dobra.

Odpověď na první z otázek by nám mohl poskytnout článek Davida DeGrazii „Why Wittgenstein's Philosophy Should Not Prevent Us from Taking Animals Seriously“, který se zabývá zvířecím myšlením. DeGrazia z Wittgensteinových názorů vyvozuje, že zvířata sice vnímají a cítí, avšak jsou omezena na to, co právě probíhá.

DeGrazia celou problematiku shrnuje takto: „Wittgenstein tvrdí, že zvířata cítí bolest či strach, stejně tak jako mohou být vzteklá, šťastná, nešťastná, smutná nebo vyděšená;

---

²⁹ DIAMOND, C., Injustice and Animals. IN: Carl Elliott (ed.), *Slow Cures and Bad Philosophers: Essays on Wittgenstein, Medicine, and Biotechics*. Durham N. C., Duke University Press 2001, s. 124.

³⁰ WEIL, S., Human Personality. IN: Sian Miles (ed.), *Simone Weil: An Antology*. New York, Weidenfeld and Nicholson 1986, s. 315.

mohou něco chtít, projevit nějaký zájem; a dokonce být o něčem přesvědčena. Na druhou stranu, Wittgenstein popírá, že by sama k sobě mluvila, či měla obavy a názory týkající se zítřka nebo pozítří, že by doufala, měla výčitky či cítila lítost nebo si vůbec uvědomovala minulost, byla pokrytecká či upřímná, vyjadřovala něco svým jednáním nebo gesty, či myslela.³¹ Předpokládám, že právě toto velmi dobře ukazuje, proč zvířata nemohou disponovat oním očekáváním dobra, ačkoli Diamondová tuto skutečnost nijak blíže nevysvětluje. Je možné, že je tomu tak proto, že se neumí vztahovat k budoucnosti, a tak od ní ani nic očekávat.

A co zvířata a pojem dobra? Mohou totiž zvířata rozpoznávat něco jako dobré a něco jako zlé? Bezpochyby dokáží odlišit příjemné od nepříjemného, to, co chtějí od toho, co nechtějí, ale když jim budeme provádět bolestivý lékařský zákrok, nijak je nepřesvědčíme, že je to pro ně dobré. Snad mohou později seznat, že se jim ulevilo od nemoci, ale mám za to, že jejich pojem dobra je omezen na to, co sama chtějí a cítí.

Z obou odpovědí na otázku po zvířecím očekávání dobra nám vychází, že zvířatům je skutečně toto očekávání cizí. Nicméně absence tohoto očekávání pro Diamondovou ještě neznamená, že zvířatům nemůže být ublíženo stejným způsobem, jakým je ubližováno lidem. Očekávání dobra pro ni není základem, podle něhož by jednání bylo posuzováno jako spravedlivé a nespravedlivé. Avšak podle Weilové je zranění tohoto očekávání zdrojem nářku, který se ozve z hloubky srdce oběti a ptá se „proč je mi ubližováno?“ a jednání, které vzbudí tento nářek, je nespravedlivé.³²

Nyní však je nasnadě otázka, jak by mohlo být jednání vůči zvířatům nespravedlivé, když, jak jsme vysvětlili výše, zvířata nejsou schopna očekávání dobra. Diamondová proto upozorňuje na zvláštní schopnost tohoto očekávání, a to, že nás může odvracet od zamýšleného jednání. Tato schopnost je dle Weilové sice vázána na to, že si uvědomíme, že bychom mohli v srdci druhého zranit toto očekávání dobra a spustit nářek. Nicméně Diamondová odmítá zvířecí očekávání dobra, a přesto trvá na tom, že se ke zvířatům lze chovat nespravedlivě. To je možné proto, že ke druhému budeme přistupovat tak, abychom jeho očekávání dobra nezranili, aniž bychom museli být přesvědčeni o tom, že druhý dobro skutečně očekává. Podobně to vyjadřuje také Wittgenstein: „Můj postoj k němu je postoj

---

³¹ DeGRAZIA, D., Why Wittgenstein's Philosophy Should Not Prevent Us from Taking Animals Seriously. IN: Carl Elliott (ed.), *Slow Cures and Bad Philosophers: Essays on Wittgenstein, Medicine, and Biotech*. Durham N. C., Duke University Press 2001, s. 107-108.

³² WEIL, S., *Human Personality*, s. 315.

k duši. Nejde u mne o mínění, že má nějakou duši.³³ Nezáleží tedy na tom, že zvířata nejsou schopna označit něco jako dobré, ale o to, že pod určitým úhlem našeho zájmu o ně se některé způsoby chování k nim jeví jak spravedlivé, kdežto jiné nikoli. Gudovich si také všímá, že shledáme-li, že někdo trpí, „pak už ho zasazujeme do sítě postojů, jako přání, naděje, přesvědčení a s tím spojených pojmů jako bolest, soucit, krutost atp.“³⁴

Ovšem je skutečně možné převádět pojetí nespravedlnosti, které představuje Weilová na zvířata? Při nespravedlivém jednání podle Weilové dochází ke zneužití moci, tam kde silnější uplatňuje své nároky na slabšího, který se nemůže bránit. Zajímavé je, že si Weilová všímá, že „ti, kdo nejčastěji pociťují zlo, jsou ti, kdo jsou nejméně učení v řeči“.³⁵ Uvádí příklad chudáka či tuláka, který ukradl mrkev a nyní na něj srší obvinění v podobě elegantního proslovu plného vtipných připomínek, zatímco on se sotva zmůže na koktání.³⁶ My si zde můžeme představit další tvory, kteří vůbec nejsou schopni řeči a domnívám se, že právě díky tomuto příkladu můžeme potvrdit, že pojetí nespravedlnosti, jak jej představuje Weilová, lze vztáhnout i na zvířata. Jelikož nespravedlnost se děje všude tam, kde je na druhého uplatněna síla, proti níž je slabý. Nespravedlnost se děje tam, kde se druhý nemůže bránit, kde možná ani neví, jak se bránit, ani dost dobře nerozumí nastalé situaci.

Snažila jsem se dokázat, že určité chování ke zvířatům lze označit za spravedlivé a jiné nikoli, ovšem viděli jsme, že takové označení závisí na tom, jak ke zvířeti přistupujeme. Vnímáme-li zvíře jako svého druha, můžeme nahlédnout skutečnost jeho utrpení a také to, že vystavovat jej tomuto utrpení není spravedlivé. Pokud se zaměříme na situace, k nimž dochází na jatkách, pokusných laboratořích a podobně, nemusíme se ptát, zda zvířata očekávají či neočekávají dobro. V takových situacích lze zcela jasně nahlédnout, že jim je ubližováno. Ovšem lze o takovém ubližování a utrpení hovořit i v případě, kdy považujeme zvíře za svého druha a přesto se ho nyní chystáme sníst? Na to se budu snažit najít odpověď v následující kapitole.

---

³³ WITTGENSTEIN, L., *Filosofická zkoumání*, oddíl II., část IV., s. 225.

³⁴ GUDOVICH, R., *What's Wrong with a Bite of Dog?* s. 146.

³⁵ WEIL, S., *Human Personality*, s. 316. Všechny doslovné citace pocházejí z dosud nevydaného překladu K. Pacovské.

³⁶ WEIL, S., *Human Personality*, s. 316, s. 330.

1.3.2 Konzumace našich druhů

Představme si, že se chystáme sníst zvíře, o které jsme se během jeho života starali, neprožívalo žádné utrpení. Avšak ptáme se, zda i tak o svém přístupu k němu můžeme mluvit jako o přístupu ke svému druhovi. Mohli bychom se snad ptát na otázku, která lidstvo trápí už od nepaměti: je smrt utrpením? Nikoli, tato otázka by značila pomýlené uchopení předchozí otázky. Nepotřebujeme vědět, zda je smrt utrpením, nýbrž zda můžeme připravit o život toho, kdo je naším druhem. Můžeme toho, koho máme za svého druha připravit o život, aniž bychom jej vnímali jako věc, jako prostředek k našemu blahobytu? Neděje se takto zvířeti nespravedlnost? Jsem si téměř jistá, že každé zvíře chce žít (vůle zvířat k životu je vskutku nezdolná, jak může potvrdit každý, shlédl-li záběry z míst, kde jsou zvířata připravována o život). Mám za to, že naše jednání vedoucí k zabití zvířete, které chce žít, se tak nutně na pozadí zde ukázaného musí vyjevit jako nespravedlnost.

Domnívám se, že s Diamondovou nelze souhlasit v jejím tvrzení, že zvířata jako naše druhy lze chovat se záměrem je nakonec využít na maso. Když se skutečně budeme vztahovat k životu zvířete jako k plnohodnotnému životu se svým začátkem a koncem, pak si nejsem jistá, zda se skutečně budeme chtít tento konec zapříčinit. Soucitný přístup ke zvířatům, který se snaží ve svém textu zdůraznit, je bezesporu záležitostí, kterou je nutno připomínat, avšak smrt považuji za velmi vzdálenou tomuto přístupu. Ve chvíli, kdy přijmeme skutečnost života jiného tvora a budeme se k tomuto životu vztahovat skutečně jako k životu, můžeme se stejně dobře přijmout i fakt jeho smrti? Můžeme se záměrně připravit o společníka, který nás svým životem doprovází na této planetě?

Podobnou výtku lze učinit i jejímu požadavku na férovost při lovu zvířat jako našich druhů. Na což naráží i Ondřej Beran ve svém článku „Kam dosáhne "lidský předsudek"“: takový lov, který není bezpodmínečně nutný pro zajištění lidského života, je pro lidi hrou totiž sportem, avšak pro zvíře nikoli.³⁷ Lze vůbec nějaký způsob lovu označit jako spravedlivý? Co třeba v případě rybolovu? Bylo by spravedlivé pokoušet se ryby snažit lovit holýma rukama pod vodou nebo nabídnout rybám udici, na kterou by na oplátku také mohly chytat lidi?

Přesto Diamondová tvrdí, že je v souladu s chápáním zvířat jako našich druhů, abychom je lovili a zabíjeli na maso. Vztah ke zvířeti jako našemu druhovi se podle ní nevylučuje s tím, že jej připravíme o život, přistupujeme-li k němu za doby jeho života jako

---

³⁷ BERAN, Ondřej, Kam dosáhne lidský předsudek. *Filosofický časopis*, 63, 2015, č. 5, s. 738.

k našemu druhovi a ne jako k věci. Viděli jsme, že naše chování ke zvířatům se liší podle toho, jakým způsobem se k nim vztahujeme. Z toho důvodu může naše chování dávat dojem určité nekonzistentnosti – jinak se chováme k našim mazlíčkům, jinak k praseti v chlévě a jinak k vose dorážející na náš oběd. Diamondová ovšem tvrdí, že nejde o žádnou nesourodost, tvrdí, že člověk, který se staví proti experimentům na zvířatech nezrazuje své přesvědčení, když jí maso³⁸ a ten, kdo pojímá zvířata jako své druhy, je může i přesto také jíst³⁹.

S Diamondovou se shoduje také Gudovich, který tvrdí, že budeme-li probírat, že nám přijde divné sníst psa a kočku, zatímco obědváme maso jiného zvířete, nejde o přetvářku. Stejně jako Diamondová klade důraz na to, že lidské postoje označuje jako neoddělitelné od morálky.⁴⁰ Rozdíly jsou tak způsobené tím, jaký postoj k tomu kterému zvířeti zaujímáme. Máme určité preference, které se v našem chování ukazují a tyto preference pro nás činí naše chování srozumitelným. Tedy rozumím-li krávě jako zvířeti určenému k jídlu, nalézám smysl v tom, že ji sním.

Náš vztah ke zvířeti se tedy odvozuje od toho, jak my osobně takové zvíře chápeme. Domnívám se, že se zde ukazuje, že já osobně uchopuji pojem zvířete jako druha takovým způsobem, kterému se přičí zvíře zabít pro své využití. Zatímco ani Diamondová ani Gudovich mu tímto způsobem nerozumí. Nicméně mám za to, že zabití zvířete, ve kterém spatřuji svého druha, nemůže být chápáno jako spravedlivé (v tom smyslu jaký jsme nastínili výše), ať bych se k němu během jeho života chovala sebelépe.

1.3.3 Pozornost a zájem o zvířata

Vraťme se nyní ke spravedlnosti, kterou jsme začínali. Jak Weilová, tak Diamondová se shodují na tom, že k nahlédnutí nespravedlnosti je třeba určitý druh pozornosti, že naše vnímání musí být určitým způsobem zaměřeno. Přístup, který prosazuje Diamondová by snad někdo mohl nařknout ze sentimentalismu. Proti takovým výtkám však Diamondová prohlašuje, že jde o určitý způsob pohledu, o určitý zájem (*concern*), který nám umožňuje spatřovat ve zvířeti tvora s vlastním životem a nikoli pouhý stroj k našemu užití.⁴¹ Jde o pohled, který nazírá zvířecí život jako to, co má svůj vlastní smysl. Podobně, srovnává Diamondová, když si nebudeme vědomi kolize zájmů plodu a zájmů matky, nebude pro nás

---

³⁸ Srov. DIAMOND, C., *Experimenting on Animals*, s. 349.

³⁹ Srov. DIAMOND, C., *Eating Meat and Eating People*, s. 475.

⁴⁰ GUDOVICH, R., *What's Wrong with a Bite of Dog?* s. 140.

⁴¹ DIAMOND, C., *Experimenting on Animals*, s. 343.

potrat nikdy moct být předmětem morálních otázek.⁴² Tak i člověk, který se zvířaty pracuje v laboratoři je vidí v jiných kontextech, a proto Diamondová váhá, zda jej lze označit za bezcitného. Avšak může být označen za bezcitného kvůli tomu, že tak jedná, aniž by nad tím přemýšlel.⁴³

Diamondová prohlašuje: „Nejsem sentimentální, jestliže hledím na skutečnost toho, co je páčáno na zvířatech: obracím k tomu svou pozornost a jsem-li toho jsem schopna, vidím způsoby zacházení se zvířaty, které nemohou nechat žádného člověka v klidu.“⁴⁴ Není tedy nutné se ve vztahu ke zvířecímu utrpení nutit k patosu, podle Diamondové je skutečnost utrpení zvířat nahlédnutelná zdravým rozumem (*common sense*), což je podle ní nejsilnějším argumentem.⁴⁵ Toto nahlédnutí je však vnitřním úkonem člověka a nelze k němu přivést všechny lidi stejným způsobem. Jak podtrhuje i Pacovská: „Diamondová buduje etiku lokální, která klade důraz na osobní perspektivu a vnitřní život člověka.“⁴⁶

Pro Weilovou je v „Human Personality“ tento druh pozornosti čistou láskou a ve svém článku „Bojujeme za spravedlnost“ spravedlnost s láskou dokonce ztotožňuje.⁴⁷ Na to navazuje Diamondová s tím, že tato pozornost je velmi blízká soucitu. To, co Diamondová rozumí pod pojmem soucitu a Weilová pod pojmem lásky má k sobě velmi blízko. Jsou to způsoby chování, při nichž vidíme hodnotu života druhých – u Weilové výlučně druhých lidí a u Diamondové potom i zvířat. Právě při takovém zájmu o zvířecí životy, se Diamondová snaží ukázat, „co znamená zvířeti něco udělat“.⁴⁸ Soucit se zvířetem totiž můžeme mít, jen pokud si připustíme hodnotu jeho života a jen tak námi může jeho utrpení pohnout.⁴⁹ Požádáme-li někoho, aby měl soucit, můžeme tak učinit jen poukázáním na skutečnost utrpení druhého a trpět může jen ten, koho chápeme jako živou bytost. V pojetí Weilové je často zdůrazněno, že pokud je hodnota života druhých (v jejím případě jen lidí) přehlížena, přináší to obrovské utrpení. I toto dle mého ukazuje na to, že pojetí zvířete jako druha nemůžeme zastávat ve chvíli, kdy zvíře jíme. Mohli bychom s ním v jeho smrti soucítit?

---

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž, s. 356.

⁴⁴ Tamtéž, s. 360.

⁴⁵ Tamtéž, s. 362.

⁴⁶ PACOVSKÁ, K., Etický význam lidství, s. 873.

⁴⁷ WEIL, S., Bojujeme za spravedlnost? Přel. Kamila Pacovská. IN: T. Hejduk, K. Pacovská, (eds.), *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec, Pavel Mervart 2016, s. 292.

⁴⁸ DIAMOND, C., Eating Meat and Eating People, s. 476.

⁴⁹ Tamtéž, s. 478.

V této části jsem se nejprve snažila vysvětlit, proč Diamondová ve svém přístupu označuje zvířata jako naše druhy. Klíčové se ukazuje být to, že zvířata žijí svůj život, který má začátek a konec v tomtéž prostoru jako lidé, pokud to budeme schopni nahlédnout, pak se také budeme ke zvířatům vztahovat podobným způsobem jako ke druhým lidem. Způsob, jakým se vztahujeme k našim mazlíčkům, je nejpodobnější našemu chování ke druhým lidem, avšak tato skupina zvířat je omezená. Setkáváme se s mnoha zvířaty, která nejsou našim mazlíčkem ani mazlíčkem nikoho jiného. Právě zde se Diamondová snaží o zvýšení naší citlivosti. Nabízí nám pohled, který ukazuje nám cizí život zvířat jako něco velmi blízkého lidskému životu. Stejně tak jako máme určitý pojem lidského života a s tím související způsoby chování, které jsou platné bez ohledu na to, s jakým člověkem se setkáváme. Tak, nahlédneme-li život zvířete jako něco podobného, je možné podobné způsoby chování uplatnit i na ně.

Dále jsem představila, jak Diamondová ukazuje nespravedlnost páchanou na zvířatech s využitím výkladu nespravedlnosti podle Simone Weilové. Pro obě se ukazuje být stěžejní láska a soucit s druhým. Ukázali jsme, že některé chování ke zvířatům může být označeno jako nespravedlivé, ovšem to je závislé na zájmu, s ním se ke zvířeti obracíme. Že s naším zájmem souvisí způsob, jakým se k ostatním vztahujeme, jsem se snažila ukázat na konci této části. Před tím jsem se pokusila oslabit tvrzení, že je možné zvířata jako naše druhy jíst. Došla jsem k názoru, že pokud budeme zvířata považovat za naše druhy, a bude-li to opravdu rozšířením vztahu, který zaujímáme ke druhým lidem, jak doporučuje Diamondová, pak pro nás zvíře přestane být něčím k jídlu. Jeho snědení se omezí na zvláštní okolnosti, tak jako konzumace lidí. Ovšem pojem druha není něčím s jasně vymezenými pravidly, a tak pro jiné lidi může být i takovým kontextem, v němž dává konzumace našich druhů smysl.

V následující kapitole představím výtky, které vznáší Diamondová proti jiným stanoviskům, která se snaží hájit práva a zájmy zvířat. Vymezuje se totiž jak proti utilitarismu Singera, tak proti stanovisku obránců zvířecích práv formulovanému Reganem. Při kritice druhého zmíněného se znovu opírá o Weilovou. Ukážeme, že Diamondová se nejvíce vymezuje proti tomu, aby náš vztah k druhým byl odvozován od jejich schopností. Na to navážeme i ve třetí části, kde se budeme věnovat podstatnému rozdílu mezi lidmi a zvířaty.

II. Další přístupy k ochraně zvířat

V této kapitole se seznámíme s jinými odůvodněními ohleduplných postojů ke zvířatům. Diamondová ve svých již zmíněných textech často vymezuje proti způsobům odůvodnění přístupu ke zvířatům, první zastává Tom Regan, který je hlavním zastáncem pozice obrany zvířecích práv a další Peter Singer, který prosazuje utilitarismus. Avšak tato různá pojetí nelze prezentovat jako protikladná stanoviska, které zastává Diamondová, jelikož všechny mají vposled stejný záměr – zvýšit náš ohled na zvířata a změnit k lepšímu naše chování k nim. Rozcházejí se však ve způsobu, jakým ohled na zvířata odůvodňují. Diamondová proto nekritizuje chování, které zmíněné přístupy prosazují, ale základy, z nichž je odvozeno.

2.1 Reganova ochrana zvířecích práv a Singerův utilitarismus

Představme si nejdříve dvě nově zmíněné pozice. Začneme s pozicí ochrany zvířecích práv. Ta se Diamondové zdá jako dobrý nástroj ochrany zvířat, nicméně bude-li náš přístup ke zvířeti přístupem k subjektu nějakých práv, pak nám podle ní uniká pojem skutečné nespravedlnosti, jak jsme jej vysvětlili v předchozí kapitole. I při obhajování své pozice proti pozici práv se Diamondová opírá o kritiku práv, jak ji formulovala Simone Weilová. Další je potom stanovisko Petera Singera, který zdůrazňuje zvířecí schopnost trpět a mít zájmy. Avšak již jsme upozornili na to, že Diamondová nesouhlasí s tím, že by naše chování k druhým mělo záviset na jejich schopnostech.

2.1.1 Reganova pozice: ochrana zvířecích práv

Při výkladu Reganovy pozice budu vycházet z jeho díla *Animal Rights, Human Wrongs*. Regan obhájí určitou vnitřní hodnotu (*inherent worth*), která je vlastní bytostem s určitými schopnostmi. Takové schopnosti jsou především tyto: „být o něčem přesvědčen, toužit po něčem; vnímat, schopnost paměti a smysl pro budoucnost i svou vlastní; emoční život spolu s pocity potěšení a bolesti; schopnost zahájit jednání k dosažení svých tužeb a cílů; a psychofyzická identita v průběhu času“.⁵⁰ Kdo má tyto schopnosti je označen jako *subject-of-a-life*, v této práci se uchýlím k překladu „bytost s vědomím vlastního života“.⁵¹

---

⁵⁰ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs: an Introduction to Moral Philosophy*. Lanham, Rowman and Littlefield Publishers 2003, s. 81.

⁵¹ Ačkoli se v českých překladech lze setkat s pojmem „subjekt (určitého) života“, domnívám se, že pro naše účely je lepší přeložit jej jako „bytost s vědomím vlastního života“, jelikož tak lépe poukazuje na zmíněné schopnosti a také na podobnost Reganova a Singerova pojetí.

Výše zmíněné vlastnosti zajišťují, že je na jejich nositele nahlíženo jako na toho, kdo má svou hodnotu a úkolem práv je tuto hodnotu chránit.

Regan rozděluje práva na negativní a pozitivní: zatímco pozitivní práva zaručují např. možnost rozvíjení svých schopností, možnost svobodného života, negativní se orientují na ochranu. V případě pozitivních práv tak existují různé neshody o tom, co všechno je jejich obsahem, ale u negativních je to ochrana života a těla. Regan je vykládá takto: „ostatní nás nemohou svobodně připravit o život nebo zranit naše tělo podle libosti.“⁵² Jednání, které ubližuje zvířeti je špatné proto, že nebere ohledy na hodnotu jeho života, a tím porušuje jeho práva; z toho důvodu by bylo morálně špatné. Proto všude, kde jsou zvířata využívána jako prostředky k lidským cílům, dochází k porušení zvířecích práv.

Reganova teorie je absolutistická, jelikož všem, kdo splňují výše uvedené podmínky, náleží práva stejnou měrou.⁵³ Hodnota zvířecího života je tak přímo vázána na jeho schopnosti a na nic dalšího. Pokud je zvíře bytostí s vědomím vlastního života, pak má jeho život hodnotu, kterou, jak uvidíme vzápětí, je nutno respektovat. Na hodnotu života nemá vliv jeho kvalita, pokud člověk či zvíře splňuje ony podmínky, pak už nezáleží na tom, co je náplní jeho života. Nacházíme zde podstatný požadavek rovnosti, stejně jako v Singerově utilitarismu: stejně jako je pro nás přirozené, že stejná hodnota připisována životům všech lidí bez rozdílu rasy, pohlaví, inteligence, vyznání atp., tak je v Reganově pojetí připsána i všem dalším bytostem s vědomím vlastního života.

Krom toho, že některá zvířata – podle Regana přinejmenším savci a ptáci, nejspíš ale také ryby a všichni obratlovci – jsou stejně jako lidé bytostí s vědomím vlastního života, všimá si Regan ještě další podobnosti a to anatomické. Anatomie zvířat podle něj vykazuje takové podobnosti s lidskou, že i zvířata musí nutně mít mentální život jako lidé, takže jsou schopna stejných pocitů jako lidé.⁵⁴ Právě proto, že zvířata mají podobnou psychiku, jsou našimi *příbuznými* a máme k nim morální povinnosti stejně jako k lidem.

Práva, kterých se Regan dovolává nemají nic společného se zákony podle něj platí, ať jsou chráněna nějakou vyšší autoritou nebo ne. Práva jsou tím, co zasluhujeme, jsou to požadavky, jejichž vyplnění nám náleží. Tím se práva se liší od prokazování laskavosti, jelikož pomocí práv požadujeme to, na co máme nárok, co nám po právu náleží.⁵⁵ Práva, jak

---

⁵² REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 26.

⁵³ GRUEN, L., The Moral Status of Animals. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2010 [cit. 5. 4. 2017]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/moral-animal/>

⁵⁴ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 36.

⁵⁵ Tamtéž, s. 28.

je představuje Regan, jsou zajištěná samotnou skutečností našeho života se schopnostmi, které máme. Proto má za to, že stejná práva náleží i dalším tvorům, kteří mají tytéž schopnosti.

Jak jsme řekli, vnitřní hodnota náleží všem, kdo mají vědomí vlastního života a tato hodnota zaručuje vlastnictví morálních práv. Jak se ale tato práva projevují? Podle Regana je naším nejzákladnějším právem, aby s námi bylo zacházeno s respektem.⁵⁶ Chovat se k někomu správně tudíž znamená, chovat se k němu tak, aby nebyla porušována jeho práva, naopak aby byla ctěna. Respekt vůči právům druhého považuje za nejsilnější kritérium morálního chování.⁵⁷ Tím, že se k někomu chovám s respektem ukazuji, že respektuji jeho práva.

Hodnota, kterou má život živých bytostí, v sobě podle Regana obsahuje přímou povinnost respektu k ní. Zde se Regan odvolává na Kantovo vymezení osob: „Každá rozumná bytost existuje jako účel sám o sobě, nikoli pouze jako prostředek k libovolnému použití.“⁵⁸ Tedy toho, kdo jest osobou, nemůžeme využít jen a pouze jako prostředek k dosažení našeho cíle. Regan ovšem upozorňuje na to, že Kant jako osoby vymezuje pouze ty bytosti, které jsou rozumné. Nerozumné bytosti staví naroveň věcem. Kantův přístup bývá obvykle vykládán tím způsobem, že jen k rozumné přirozenosti máme přímou povinnost respektu, avšak ukážeme si v krátké odbočce i jiný způsob výkladu.

Kantův důraz na rozum by obecně naznačoval, že příroda je pro něj bezesbýtku využitelná jako pouhý prostředek k dosažení našich cílů. Avšak někteří spatřují i v Kantově filosofii také důraz na ochranu nerozumné přírody. Například Allen Wood v článku „Kant on Duties Regarding Nonrational Nature“ se snaží dokázat, že Kantova morální teorie je uplatnitelná i při zacházení se životním prostředím a jinými bytostmi než lidmi.

Na první pohled by se mohlo zdát, že Kantův důraz na rozum znemožňuje, aby do jeho etického systému spadali i ti, kdo nemají rozumnou přirozenost. Wood však tvrdí, že podle Kanta by měl platit i respekt k rozumné přirozenosti i abstraktně, což se snaží osvětlit na příkladu náboženství: to nabádá k úctě vůči lidem, ač nejsou Bohem, přesto jsou s Ním nějakým způsobem spojeni a stejným způsobem by měl Kanta fungovat i úcta k rozumové přirozenosti.⁵⁹ Má totiž za to, že úcta k rozumné přirozenosti zahrnuje i úctu k nerozumným bytostem. A to jak k těm, které o rozumnou přirozenost přišly nebo jí teprve nabydou, tak i

---

⁵⁶ Tamtéž, s. 29.

⁵⁷ Tamtéž, s. 27.

⁵⁸ KANT, I., *Základy metafyziky mravů*. Přel. L. Menzel. 3. vyd., Praha, Oikoyomenh 2014, 428, §§48, s. 47.

⁵⁹ WOOD, A. W., Kant on Duties Regarding Nonrational Nature. *Proceedings of the Aristotelian Society: Supplementary Volumes*, č. 72, 1998, s. 200.

k těm, které by ji potenciálně mít mohly či alespoň částečně splňují podmínky pro to, aby ji měly.⁶⁰

Wood tvrdí, že u Kanta nejde jen o respekt lidství ve druhé osobě, ale také o to, že rozumná přirozenost má být respektována abstraktně i tam, kde nejsou rozumné bytosti.⁶¹ Úcta k pouhé možnosti rozumné přirozenosti zakládá úctu k lidem, kteří tuto přirozenost nemají, jako třeba k postiženým, senilním či čerstvě narozeným. A vzhledem k tomu, že existuje i určitá možnost rozumné přirozenosti u zvířat a ta zakládá naše přímé povinnosti morálního chování vůči zvířatům. Wood prohlašuje, že podle Kanta je nutné respektovat rozumnou přirozenost sice výlučně v osobách, ale také „respektovat i její zlomky a nutné podmínky, i přes to, že by se nenacházely ve zcela rozumných bytostech“.⁶² Takto lze podle něj vysvětlit i úctu k lidským ostatkům, jelikož respektujeme rozumnou přirozenost, která jim dříve náležela. Takový výklad Kantovy filosofie tedy neukazuje zvířata jako bezvýznamná a zcela využitelná, kvůli jejich nedostatku rozumné přirozenosti, nýbrž ukazuje je jako bytosti, které se svým způsobem na rozumové přirozenosti také podílí, a proto je nelze z okruhu morálního jednání zcela vyčlenit.

Reganův postoj je v zásadě rozšířením Kantovy myšlenky respektu. Tím, že Regan přisuzuje hodnotu všem, kdo splňují výše uvedené požadavky, rozšiřuje okruh těch, jímž náleží náš respekt. A již jsme ukázali, že chovat se k někomu správně, je podle něj právě chovat se k někomu s respektem vůči jeho právům: „S jednotlivci, kteří mají vnitřní hodnotu, nesmí být zacházeno jako s prostředky, nýbrž máme přímou povinnost jednat s nimi s respektem.“⁶³ Tato povinnost je pro všechny stejná. Tím se do okruhu morálně relevantního chování dostává, jak široká skupina lidí, které by podle Kantova určení nebyly osobami, tak i zvířata, (podle Regana přinejmenším savci a ptáci, nejspíš i ryby a všichni obratlovci).

Morálně relevantní je pro něj podobnost zvířecích a lidských schopností, proto i zvířatům připisuje vnitřní hodnotu, která je odvozena z toho, že mají některé schopnosti stejně jako lidé. Odvolává se na to, že podobné případy by měly být posuzovány podobně. Proto bychom měli podobně závažně posuzovat zabíjení a týrání lidí, tak jako případy, kdy je takto zacházeno se zvířaty; jelikož prvním i druhým náleží stejná práva a ta jsou porušována.

---

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž, s. 201.

⁶² Tamtéž.

⁶³ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 68.

Podle Regana všichni, kdo mají vnitřní hodnotu, mají také právo na to, aby s nimi bylo jednáno s respektem.⁶⁴ Což zahrnuje především ochranu jejich života a zabránění tělesného i emočního utrpení. Respekt k životu druhého je nutný i v případě, že by utrpení jednoho tvora předešlo utrpení mnoha dalších. Jak už jsme poznamenali, Reganova pozice je absolutistická, takže se staví proti jakémukoli využívání bytostí, které si jsou vědomy svých životů. S takovými tvory totiž vždy musí být nakládáno s respektem. Z toho důvodu Regan nehoruje pro lepší podmínky ve velkochovech či laboratořích, naproti tomu apeluje na to, abychom se naučili žít tak, abychom vůbec neporušovali práva zvířat, což znamená v první řadě tak, aby naším jednáním zvířata nebyla zraňována či zabijena. Regan hovoří i o právu na to, aby druzí neomezovali naši svobodnou volbu, nicméně nespécifikuje už dále do jaké míry je volba zvířat směrodatná a jak ji vůbec posuzovat. Ve svém díle *Animal Rights, Human Wrongs* zdůrazňuje především, aby zvířata nebyla zabijena a využívána tak, že jim je působena bolest.

2.1.2 Singerova pozice: utilitarismus (ochrana zvířecích zájmů)

V „Eating Meat and Eating People“ se Diamondová vymezuje nejen proti Reganově pozici, ale také proti pozici Petera Singera. Ty stejné výtky adresuje většinou oběma zároveň, takže bychom se mohli domnívat, že jsou jejich pozice totožné. Avšak Singerovo stanovisko není založené na zdůrazňování zvířecích práv, nýbrž je lze označit jako preferenční utilitarismus.

Asi nejznámějším Singerovým dílem, které se zabývá chováním ke zvířatům je *Osvobození zvířat*, dále k vysvětlení jeho stanoviska využijeme ještě jeho knihu *Practical Ethics*, kde se ukazuje určitý posun oproti předchozí knize. V obou těchto dílech Singer ukazuje, že stejně jako existují různé předsudky v našem chování k lidem, tak předsudečně přistupujeme i k dalším tvorům. Takový postoj nazývá druhismus a je podle něj srovnatelný s rasismem či sexismem, jelikož přístup k jedinci zakládá na vrozených a neměnných skutečnostech. Singer stejně jako Regan klade důraz na rovnost; oba tvrdí, že přístup založený na příslušnosti k určitému je druhu špatný.

Co však podle Singera staví zvířata na stejnou úroveň jako lidi? Rozhodující je podle něj skutečnost, že zvířata mají jsou schopna trpět a právě tato schopnost je pro něj důkazem toho, že zvířata stejně jako lidé mají své zájmy: „schopnost trpět nebo se radovat je nezbytnou

---

⁶⁴ Tamtéž, s. 96.

podmínkou pro náš zájem“.⁶⁵ Není to však jedna z mnoha schopností, které sdílíme, schopnost trpět nebo těšit se je nutným předpokladem pro to, abychom vůbec mohli mít nějaké zájmy.⁶⁶ Neživé věci nemají žádné zájmy, a proto nemohou trpět, kdežto všechny živé bytosti, které trpět mohou, zájmy mají. Když zakopnu o schod, schod netrpí kdežto já ano, když zakopnu o kočku, trpíme obě.

Singer poukazuje na to, že vzhledem k tomu, že zvířata mají zájmy stejně jako lidé, je nadřazování lidských zájmů nad zvířecí pouhým nadřazováním jednoho druhu nad jiné, tedy druhismem. Všechny zájmy, prohlašuje Singer, mají stejnou váhu.⁶⁷ Při krutém zacházení se zvířaty pak podle Singera dochází k tomu, že jim jejich zájmy nejsou přiznány. „Když živá bytost trpí, neexistuje žádné morální ospravedlnění pro to, abychom toto utrpení odmítli brát v potaz.“⁶⁸ Ovšem jak můžeme vědět, že zvířata skutečně trpí? Singer uvádí, že podle zvířecích reakcí můžeme usoudit, že trpí, jelikož jsou v mnohém podobné reakcím lidským, a navíc i jejich nervové systémy se lidským podobají.⁶⁹ Také si všímá toho, že nepochybujeme o tom, zda bolest cítí i druzí lidé. Samozřejmě se domníváme, že vzhledem k tomu, že sami trpíme, trpí i ostatní lidé. Skutečnost, že bychom byli i přes biologickou podobnost ochotni připsat bolest výlučně lidem, by ukazovala na druhismus. A proto Singer odůvodňuje přiznání bolesti tímto způsobem: „Nepochybujeme-li, že ostatní lidé pociťují bolest, neměli bychom pochybovat ani o tom, že ji pociťují i ostatní tvorové.“⁷⁰

V *Practical Ethics* Singer ovšem ukazuje, že zabití každého tvora není stejným zlem. Jestliže se soustředí na preference, tedy na zájmy tvorů, pak je horší zabít toho, kdo má zájmů víc. Tvrdí, že je horší zabít toho, kdo má více zájmů orientovaných na svou budoucnost. To je špatné proto, že jeho zájmy zůstanou nenaplněné, byl by je býval naplnil, kdyby zůstal naživu.⁷¹ Zůstává zde po něm jakýsi nesmazatelný dluh. Tento dluh je nesmazatelný jen u takových bytostí, které si jsou vědomy samy sebe, které jsou osobami ve výše zmíněném kantovském smyslu, protože jen takové bytosti jsou podle Singera nenahraditelné.⁷² Zatímco bytosti, které si nejsou vědomy samy sebe jsou nahraditelné, což ovšem neznamená, že by se jejich zájmy nepočítaly.

---

⁶⁵ SINGER, P., *Osvobození zvířat*. Přel. Zdeněk Janík, Zuzana Gabajová. Praha, Práh 2001, s. 23.

⁶⁶ SINGER, P., *Practical ethics*. 2. vyd., New York, Cambridge University Press 1993, s. 57.

⁶⁷ Srov. SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 21.

⁶⁸ SINGER, P., *Practical ethics*, s. 57.

⁶⁹ SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 23.

⁷⁰ Tamtéž, s. 30.

⁷¹ SINGER, P., *Practical ethics*, s. 91.

⁷² Tamtéž, s. 131.

To, že jsou nahraditelné znamená, že pokud jim zajistíme šťastný život, bezbolestnou smrt, která nezpůsobí utrpení další bytosti a hlavně zajistíme, aby na svět přišlo další zvíře, které by se jinak nebylo narodilo, pak usmrcení takové bytosti nemusí být nutně špatné.⁷³ Dluh, který by po usmrceném zůstal, by splatil další, který by se narodil. Avšak bytosti, které si jsou vědomy samy sebe, nejsou nahraditelné, jejich individualita zabraňuje tomu, aby dluh jejich zájmů mohl splatit někdo jiný.

Východiskem Singerova pojetí tedy je, že život osob má sice větší hodnotu než těch, kdo si sami sebe neuvědomují, nicméně žádná bytost mající zájmy by neměla trpět. Svým chováním bychom se vždy měli snažit rozšiřovat potěšení a minimalizovat bolest a utrpení. Přesto se však podle Singera můžeme setkat se situací, kdy zabití druhé bytosti nemusí být špatné. Může se tak stát, když druhou bytost bez sebe-vědomí zabijeme, abychom ji uchránili od života plného utrpení, nebo když zajistíme, aby na její místo ve světě nastoupila bytost další, která by se jinak nenarodila a ta prožije potěšení, které zde zůstalo po zemřelé bytosti nenaplněné. Avšak zabití toho, kdo si je svého života vědom, nelze na tomto základě ospravedlnit, jelikož jeho zájmy nemůže splnit žádná jiná bytost.

Jak Reganova, tak Singerova pozice se shodují v tom, že kladou důraz na schopnosti tvorů, o jejichž ochranu usilují.⁷⁴ V Reganově případě to jsou bytosti, které si jsou schopny uvědomovat samy sebe v čase a prostoru a svým jednáním dosahovat svých cílů, pro Singera je podstatná schopnost trpět, jelikož ten, kdo je schopen trpět je podle něj také nutně schopen mít zájmy. V obou případech je důraz kladen na schopnosti, ty jsou poté nahlédnuty jako velmi podobné lidským a se zvířaty by proto nemělo být zacházeno o tolik hůř než s lidmi. Naproti tomu se Regan sám proti utilitarismu vymezuje, protože má za to, že utilitariánům nejde o jedince jako takové, ale jen a pouze o jejich zájmy.⁷⁵ A Singer se zase od Regana odlišuje tím, že pro jeho pozici není zabití druhé bytosti vždy nutně špatné, jak už jsme vysvětlili výše. Podle Singera není ani každé utrpení stejné, například tvrdí, že člověk nemocný rakovinou trpí více než stejně nemocná myš, protože člověk má širší povědomí o tom, co se děje a uvědomuje si i utrpení ostatních lidí, kteří budou trpět v případě jeho smrti.⁷⁶

---

⁷³ Tamtéž, s. 132.

⁷⁴ Není to tak, že by jejich pozice byly zcela stejné pouze s tím rozdílem, že Regan obhajuje zvířecí práva a Singer zvířecí zájmy; například zatímco práva hlásají nedotknutelnost těla každého, kdo má určité mentální schopnosti, utilitarismus uznává hodnotu tzv. veřejného blaha. Proto připouští menší utrpení (utrpení méně tvorů) k zabránění utrpení většího (většího počtu tvorů). Avšak odlišnostmi mezi těmito dvěma pojetími se nebudu zabývat.

⁷⁵ REGAN, T., *Animal Rights, Human Wrongs*, s. 59.

⁷⁶ SINGER, P., *Practical ethics*, s. 58.

Singer se důsledně staví proti tomu, aby zájmy jednoho živočišného druhu byly nadřazeny zájmům ostatních, jen proto, že onen druh dokáže ostatní využívat. Snaží se ukázat, že zájmy všech druhů mají stejnou důležitost, avšak tyto zájmy nejsou u každého stejné, proto se nelze ke zvířatům chovat stejně jako k lidem, ale v tomto ohledu jsou pro nás důležité zvířecí zájmy. Alice Craryová o důležitosti zájmů tvrdí: východiskem Singerova argumentu o sdílených schopnostech (lidmi a zvířaty), je to „že vyžaduje stejnou pozornost pro zájmy, které jsou si rovny v případě jakéhokoli tvora“.⁷⁷ Zatímco Reganův argument má podle ní spíše tuto podobu: „některá zvířata mají práva v důsledku toho, že mají celou řadu schopností, které propůjčují alespoň primitivní formu subjektu“ (bytosti, která si je sebe vědoma).⁷⁸

Pro Singera i Regana jsou tak vždy rozhodující schopnosti, a to nikoli schopnosti celého druhu, nýbrž jak zdůrazňuje Craryová, jde o schopnosti a osobní kvality konkrétního jedince. Pokud jsou tyto schopnosti nahlédnuty jako důležité v případě lidí, Regan se Singerem tvrdí, že nebudeme-li je považovat za stejně důležité také u zvířat, pak se dopouštíme druhismu. Pakliže se mu chceme vyhnout, musíme schopnosti všech posuzovat stejně bez ohledu na to, k jakému živočišnému druhu náleží.

2.2 Je bolest druhé bytosti tím, co činí mé jednání morálně relevantní?

Než se seznámíme s tím, jak Diamondová kritizuje výše představená stanoviska, ráda bych se věnovala problému bolesti. Pro utilitarismus je utrpení zlem. Viděli jsme, že pro Singera se pocit bolesti jeví jako morálně relevantní, jelikož je v zájmu každé bytosti, bolesti uniknout. To, že naše jednání způsobí druhé bytosti bolest, stačí k tomu, aby jej odsoudil jako morálně špatné. V souvislosti s bolestí zvířat poukazuje jednak na podobnost jejich nervových systémů a také na to, že při pocitu bolesti jsou jejich reakce podobné našim.⁷⁹ Jsou však skutečně zvířecí reakce na bolest tak podobné těm našim? Snad lze v bolestném kničení psa rozpoznat lidský pláč, ale ne všechna zvířata své utrpení vyjadřují pomocí zvuků, některá dokonce ani nemohou. Přesto ale nepochybujeme o tom, že němý člověk trpí právě tak jako jiní lidé, ačkoli nevydá ani hlásku...

Diamondová se odmítá vydávat tímto směrem a účastnit se diskusí o tom, zda zvířata cítí bolest či nikoli. Avšak článek Davida Cockburna „Human Beings and Giant Squids“ nabízí takový pohled, pro který není podstatné, zda zvířata skutečně cítí bolest, k tomu, aby

---

⁷⁷ CRARY, A., Humans, Animals, Right and Wrong. IN: Crary, Alice (ed.), *Wittgenstein and the Moral Life: Essays in Honor of Cora Diamond*. Cambridge, MIT Press 2007, s. 383.

⁷⁸ Tamtéž, s. 384.

⁷⁹ SINGER, P., *Practical ethics*, s. 70.

jednání vůči nim bylo posuzováno jako morálně relevantní. Na příkladu olihně poukazuje na to, že zvířecí a lidské reakce na bolest si nejsou navzájem tak podobné, abychom na jejich základě mohli zvířecí bolest potvrdit tak jistě, jako bolest ostatních lidí. Se Singerem souhlasí v tom, že bolest druhé bytosti není možné žádným způsobem prokázat, jediné, co vidíme, jsou její reakce, ale nikdy nezjistíme, zda je bolest druhého stejně velká jako naše. Singer navazuje na zakladatele utilitarismu J. S. Millera, když tvrdí, že bolest druhých bytostí je nám přístupná skrze naši vlastní zkušenost s bolestí, takže vzhledem k podobnosti našich těl a našich reakcí, předpokládáme, že i ostatní cítí bolest stejně jako my. Ačkoli nepochybujeme o tom, že druzí lidé cítí bolest, zdá se, že stejný předpoklad v případě zvířat je nutné dále odůvodnit.

Cockburn se vymezuje proti tomu, aby základem posuzování ostatních, byla má vlastní zkušenost se sebou samým, přesto přiznává, že při shlednutí přírodovědného dokumentu hluboce zasažen chováním olihně, které se podle něj dá vyložit jediné tak, že uprchla ve strachu. Z jejího chování se dal naprosto zřejmě vyčíst její strach, jenže jak odůvodnit, že oliheň (která se člověku vsutku podobá velmi málo) cítí strach stejně jako člověk? Singer by nejspíš trval na tom, že lze nalézt dostatek podobností mezi olihněmi a lidmi, abychom mohli, přiznáme-li strach jedněm, přiznat ho i druhým.

Ovšem ani lidské prožívání strachu či bolesti není u všech lidí navzájem podobné, a ani tak nepochybujeme o tom, že se druhé lidské bytosti bojí. Cockburn podotýká, že když budeme sledovat zvířecí a lidská těla, spíše nás zaujmou rozdíly než podobnosti. A pokud založíme prožívání bolesti na určitých geometrických podobnostech tváří lidí, kteří cítí bolest, stane se přechod ke zvířecí bolesti velmi nejistý.⁸⁰ Například srovnáme-li tvář vystrašeného člověka a tvář vystrašeného psa, podobnost bude znepokojivě malá, přejdeme-li dokonce k olihni, pak podobnost nemusí být dost dobře žádná. Přesto Cockburn tvrdí, že „oliheň se chovala jako vyděšená lidská bytost“.⁸¹ (Ní méně ani velká tělesná podobnost nám není s to zaručit, že druhému dokážeme porozumět a vcítit se do jeho emocí. Cockburn uvádí příklad otrokáře, který není ochoten přijmout, že i černá otrokyně cítí stejnou bolest při ztrátě svého dítěte jako bílá matka. Pro přesvědčení otrokáře se můžeme zaměřit na geometrii obličeje obou truchlících a pomocí podobnosti údajů ho přesvědčit. Avšak Cockburn podotýká, že rasista touto podobností ještě nemusí být pohnut.)

---

⁸⁰ COCKBURN, D., *Human Beings and Giant Squids*, s. 141.

⁸¹ Tamtéž, s. 142.

K překročení propasti mezi lidmi a zvířaty Cockburn cituje Wittgensteina: „(...) Jedině o žijícím člověku a tom, co je mu podobné (co se podobně chová), lze říci, že má pocity; že vidí; že je slepý; že slyší; že je hluchý; že je při vědomí nebo v bezvědomí.“⁸² Na první pohled by se mohlo zdát, že Wittgenstein postupuje stejně jako Singer; že stejně jako Singer zdůrazňuje schopnost trpět, tak by se Wittgenstein dovolával stejných způsobů chování – pak by jeho argument vypadal asi takto: jedině ten, kdo se chová stejně jako člověk, může zakoušet podobným způsobem. Avšak Cockburn tvrdí, že Wittgenstein popisuje přístup, který se odvíjí od našich primitivních reakcí.⁸³ Když vidíme trpící zvíře, nezačneme uvažovat nad tím, zda skutečně trpí a zda je jeho bolest tak velká, jako by byla naše ve stejné situaci, nýbrž automaticky na něj reagujeme jako na někoho, kdo zrovna cítí bolest. Cockburn uvádí: „Když o někom řekneme: bolí ho to, už je to spojené s určitým postojem k tomu, o kom je řeč.“⁸⁴ Jako klíčové se zde ukazuje, jak na bolest reagujeme. Skutečnost, že nahlédneme oliheň jako trpící a vystrašenou, je odrazem naší schopnosti připisovat bolest a strach.⁸⁵ A to dále může vést k tomu, že s se v nás probudí soucit s tvorem, který trpí a bojí se.

Dále Cockburn upozorňuje na to, že není možné stanovit jaké charakteristiky jsou pro připsání bolesti ústřední. Kdyby to byl pohled do tváře trpícího, pak by bylo velmi složité přiznat, že oliheň cítí bolest.⁸⁶ Pokud však bude v našem vnímání zaujímat nejdůležitější místo, že se druhému snažíme od bolesti ulevit, nebude pro nás nijak složité nahlédnout, že oliheň trpí. Abychom rozhodli, kdo pociťuje bolest a kdo ne, bude záviset primárně na tom, koho jsme schopni za trpícího považovat, bez ohledu na to, jak se chová jeho tělo. Cockburn poukazuje na to, že se najdou i lidé, kteří jsou schopni vztahovat se k rostlinám jako k trpícím.

Přestože můžeme být přesvědčení, že podobnosti mezi chováním olihní a lidí lze spatřit, nikdy však podle Cockburna není možné tvrdit, že to jsou tyto podobnosti, co nám umožňuje připisovat strach a bolest olihni.⁸⁷ Nejde tak o to, že zvířata lze popsat jako svíjící se, naříkající a prchající, ale jde o to, že se k nim vztahujeme jako ke svíjícím, naříkajícím a prchajícím. Jsme schopni v nich spatřovat někoho, kdo trpí a kdo se bojí bez ohledu na jejich zvuky či pohyby. Klíčovým je způsob, jakým se ke zvířatům vztahujeme. Nakonec proto Cockburn dochází k tomu, že je možné Wittgensteinovu poznámku převrátit a číst takto: „(...)

---

⁸² WITTGENSTEIN, L., *Filosofická zkoumání*, oddíl I., §§ 281, s. 121. Závorky v originále.

⁸³ COCKBURN, D., *Human Beings and Giant Squids*, s. 143.

⁸⁴ Tamtéž, s. 143.

⁸⁵ Tamtéž, s. 147.

⁸⁶ Tamtéž, s. 144.

⁸⁷ Tamtéž, s. 147.

Jedině o tom co, má pocity; vidí; je slepé; slyší; je hluché; je při vědomí nebo v bezvědomí, lze říci, že je žijícím člověkem nebo je mu podobné (podobně se chová).⁸⁸

Hlavní rozdíl mezi Singerovým a Wittgensteinovým přístupem Cockburn spatřuje v tom, že Singer stanovuje podmínky, za kterých bychom my měli zvířeti přiznat bolest, strach atp., zatímco Wittgenstein se pokouší stanovit podmínky, za kterých *jsme schopni přiznat mu pocity*.⁸⁹ Pravdivější než Singerův důraz na podobnost, se Cockburnovi jeví „náš zájem o určité tvory, jenž vytváří možnost, abychom jim připisovali pocit bolesti; a to samé stejně tak vytváří možnost abychom na ně reagovali se zájmem“.⁹⁰

Takto jsme se dostali k tomu, co již zdůrazňovala Diamondová spolu s Weilovou, totiž že jde o určitý způsob pozornosti. Zaměříme-li se na zvířata se zájmem o jejich život i o jejich bolest, nebude pro nás důležitá jejich nervová soustava ani jejich reakce. Podobnost jejich reakcí nám možná může usnadnit zaměření naší pozornosti, avšak není její podmínkou. Nejde nám totiž o to, abychom reakce zvířecích těl správně popsali, nýbrž o vztah, který si k nim vytvoříme prostřednictvím nahlédnutí jejich reakcí.

2.3 Kritika ochrany zvířecích práv a utilitarismu

Je jasné, že kritika Diamondové se nevztahuje na cíl, k němuž vede ochrana zvířecích práv či ohled na zájmy zvířat. Avšak zdůvodnění těchto postojů se podle Diamondové nedotýká vztahu mezi lidmi a zvířaty. Proto se nyní zaměříme na to, jak tyto dvě výše představená pojetí kritizuje. Její článek „Animalist and Injustice“ se obrací proti ochraně práv a Diamondová i při této kritice poukazuje na názory Weilové; kritikou Singerova utilitarismu se zabývá hlavně v „Eating Meat and Eating People“.

2.3.1 Kritika prosazování zvířecích práv

Na první pohled by se snad mohlo zdát, že je Reganův postup podobný tomu, s čím přichází Diamondová. U obou jde o rozšíření pohledu, kterým pohlížíme na lidský život a oba dochází i k podobnému výsledku: chování ke zvířatům je podle nich morálně relevantní, a proto bychom s nimi měli zacházet co nejlépe. Avšak každý z nich vychází z naprosto jiných základů; u Regana objevujeme hodnotu v životě každé živé bytosti, zatímco Diamondová klade důraz na způsob, jakým nahlížíme jejich životy. Chápeme-li zvíře jako našeho druha,

---

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž, s. 148.

⁹⁰ Tamtéž, s. 149.

pak se k němu chováme podle našeho rozumění. Regan postupuje tak, že tvrdí, že lidský život nemá mezi životy ostatních bytostí výlučné postavení, a proto je třeba práva, která připisujeme lidem, připsat i ostatním. Na rozdíl od něj Diamondová bere v potaz výlučné postavení lidského života, avšak má za to, že to není důvod, aby na životy ostatních bytostí nebyl brán ohled.

Článek „Animals and Injustice“ se zabývá kritikou pozice, která se zaměřuje na ochranu zvířecích práv. Již v první kapitole jsme vyložili, jak v něm Diamondová vykládá pojem nespravedlnosti vůči zvířatům, což úzce souvisí právě s kritikou Reganovy pozice. Stejně jako v případě pojmu nespravedlnosti, i v této kritice vychází Diamondová z názorů Weilové uvedených v eseji „Human Personality“. Již jsme upozornili, že Weilová ve svých textech nikde nezmiňuje zvířata, že nespravedlnost, o které mluví má vždy podobu křivdy spáchané na člověku, avšak v první části jsme se snažili ukázat, že její pojetí nespravedlnosti lze vztáhnout i na zvířata.

Práva, ukazuje Diamondová spolu s Weilovou, jsou pro nás obvykle spojena s představou férového jednání. Když si dva lidé spolu koupí koláč a každý zaplatí půlku ceny, tak má každý právo na jednu polovinu koláče. Pokud jeden z nich sní koláč celý, bude se ten druhý cítit ukřivděně, jelikož mu bylo sebráno to, na co měl nárok. Práva jsou požadavky, které můžeme sami od sebe nárokovat; práva jsou něco, co nám prostě musí být dovoleno bez ohledu na naše zásluhy a činy.

Weilová však tvrdí, že práva nejsou schopna odlišit situace, kdy se někomu děje křivda a násilí od situací, kdy je někdo pouze ošizen.⁹¹ Pro práva je obojí přestupkem. Proto Weilová jazyku práv vyčítá, že není schopen vyjádřit skutečnou nespravedlnost: zatímco se jazyk práv pohybuje v ekonomické rovině – v rovině smlouvání a rozdělování, není s to zachytit opravdové zlo, které se při nespravedlnosti děje.⁹² V „Human Personality“ Weilová ukazuje, že mladá dívka, kterou se snaží odvléci do veřejného domu se nebude dovolávat svých práv, ale půjde o „povstání úplně celé bytosti, divoké a zoufalé“.⁹³ V tomto případě by domáhání se práv znělo směšně, neadekvátně hrůze celé situace.

Práva podle Diamondové vymezují spravedlnost jako to, na co má člověk nárok vzhledem k ostatním lidem.⁹⁴ Práva se tak zdají vymezovat kruh kolem každého člověka, do něhož ostatní nesmí zasahovat. Takový kruh by ochraňoval život, tělo, ale i majetek svého

---

⁹¹ WEIL, S., Human Personality, s. 334; DIAMOND, C., Injustice and Animals, s. 120.

⁹² Tamtéž, s. 323; DIAMOND, C., tamtéž.

⁹³ WEIL, S., Human Personality, s. 322.

⁹⁴ DIAMOND, C., Injustice and Animals, s. 127.

majitele; jednání nenarušující tento kruh se jeví jako správná, jednání zasahující dovnitř kruhu jako nesprávná bez ohledu na cokoli dalšího. Ke druhému bych se tedy měl chovat tak, abych do jeho práv nezasahoval. Nic nesejde na tom, za co jej považují a jak k němu přistupují, dokud neporuším jeho práva.

Vzhledem k tomu, že práva vystupují jako automatický nárok lze je požadovat, nikoli se jich doprošovat. Z toho důvodu, tvrdí Diamondová, jsou práva spojena s představou důstojnosti. Můžeme prosit o soucit či o milost, nikoli však o práva. Weilová tvrdí, že práva „znemožňují jakoukoli stopu lásky k bližnímu“.⁹⁵ Vskutku, jednání ze soucitu není nic, co bychom spojovali s právy. Tvrdit, že máme právo na to, aby s námi bylo zacházeno soucitně, zní směšně, jelikož soucit si nelze tímto způsobem nárokovat.

Diamondová si všímá velmi podstatné věci, a to, že záměrem Weilové není určit ke komu je rozumné chovat se s respektem.⁹⁶ Místo toho Weilová klade důraz na ublížení bezbrannému. Diamondová ukazuje, že samotné uvědomení si zvířecí bezbrannosti a krutosti na něm páchané, toto nazření skutečnosti zvířecího utrpení v nás vzbuzuje soucitnou reakci, aniž bychom trpícím živočichu nutně museli přiřknout práva na základě jeho schopností. Její postoj je tak velmi podobný Cockburnovu, jímž jsme se zabývali v předchozí kapitole; jestliže jsme schopni nahlédnout zvíře jako někoho kdo trpí, pak náš soucit s ním bude víceméně přirozenou reakcí. Taková je naše přirozená reakce, když spatříme bezcitné zacházení se zranitelným tvorem. Hovořit v této souvislosti o právech zvířat je způsobem, jak naši reakci na utrpení druhého zpřístupnit a odůvodnit dalším lidem. Diamondová prohlašuje, že „to, co zakládá hnutí za práva zvířat je reakcí na zvířecí zranitelnost tváří v tvář bezcitnému vyvíjení lidské síly.“⁹⁷ Avšak jazyk práv se jí zdá k vyjádření skutečnosti zvířecího utrpení nedostatečný, domnívá se, že tuto skutečnost lépe vystihuje způsob, jakým se vyjadřuje Weilová. Ta klade důraz na lásku, na určitý způsob pozornosti, kdy se na druhého zaměříme s láskou.⁹⁸ Pro takový přístup není nutné analyzovat schopnosti druhého tvora, nýbrž takový přístup nás vede k vytvoření láskyplného vztahu a díky tomu nám utrpení druhého nezůstane skryté. I kdyby snad bylo někdy dokázáno, že zvířata nejsou schopna cítit bolest, pro tento přístup by se nic nezměnilo; kdežto postoje založené na zvířecích schopnostech by potom musely být přehodnoceny, jelikož zvířecí bolest je podstatná pro jejich odůvodnění chování ke zvířatům.

---

⁹⁵ WEIL, S., *Human Personality*, s. 325.

⁹⁶ DIAMOND, C., *Injustice and Animals*, s. 133.

⁹⁷ Tamtéž, s. 120.

⁹⁸ WEIL, S., *Human Personality*, s. 333.

Viděli jsme, že Diamondová přístupu, který prosazuje Regan, nejvíce vytýká, že není schopen nazít skutečnost zvířecího utrpení. A namísto toho se snaží zvířatům připsat práva s ohledem na jejich schopnosti. To však nedává prostor našemu soucitu, kterým se zvířecímu utrpení podle Diamondové přiblížíme mnohem více než tím, že uznáme zvíře jako někoho, komu náleží práva. Avšak budeme-li na zvíře chápat jako na svého druha, nebudeme muset určovat, jaká práva mu náleží. Určité způsoby chování jsou totiž s takovým rozuměním spojeny automaticky.

2.3.2 Kritika utilitarismu

Už jsme zmínili, že kritika utilitarismu se objevuje výhradně v článku „Eating Meat and Eating People“. A také už víme, že Singerův argument je založen na tom, že zájmům všech bytostí, které jsou zájmů schopny, je nutno přiřknout stejnou váhu. Podobně jako Regan klade důraz na to, že k bytostem s určitými schopnostmi je nutné se chovat s podobnými ohledy jako k lidem. Takové přístupy však podle Diamondové nevysvětlují, co je v našem vztahu k druhým lidem či zvířatům důležité. V tom je nutné dát Diamondové za pravdu, ani Regan ani Singer se nesnaží vysvětlit náš přístup ke zvířatům skrze vztah, ale soustředí se spíše na zvířecí schopnosti, především na jejich podobnost se schopnostmi lidskými a z toho odvozují i nutnost podobných ohledů, nechceme-li se dopustit druhismu.

Podle Diamondové však způsoby, jakými s ostatními jednáme, odráží náš vztah k nim: „To, že toto je bytostí, které bych neměla působit utrpení nebo jejímuž utrpení bych měla předcházet, zakládá určitý vztah k ní.“⁹⁹ Viděli jsme, že proto považovala jazyk práv za nedostatečný, jelikož nebyl s to vyjádřit skutečnost zvířecího utrpení. Také v případě kritiky utilitarismu vytýká tomuto pojetí nedostatečný zájem o zvířata jako taková. Již jsme zdůraznili, že Diamondová poukazuje na to, že skutečnost, proč nejíme druhé lidi, se neodvíjí od jejich schopností či práv, ale od toho, jaký vztah k nim zaujímáme. Všimá si, že nejíme ani ty, kdo zemřeli při nehodě nebo lidské amputované končetiny.

Tuto skutečnost už nemůžeme vysvětlit tím, že bychom nechtěli druhým působit bolest, brát jim život či porušovat jejich zájmy; mrtvá těla totiž bolest necítí a zájmy nemají. Podle Singera a Regana by nám nemělo nic bránit, abychom snědli mrtvého člověka, natož přirozeně zemřelé zvíře. Již jsme uvedli, že podle Diamondové stojí za tím, že si nepochutnáme na lidských ostatcích, vztah, který k druhým lidem zaujímáme. Diamondová

---

⁹⁹ DIAMOND, C., Eating Meat and Eating People, s. 470.

výše zmíněným přístupům vytýká, že neukazují, že by na konzumaci masa jako takového mělo být něco špatného: „nic nenaznačuje, že by kráva nebyla něco k jídlu“. ¹⁰⁰ Stejně jako předchozí pozice nemohou vysvětlit, proč nejíme mrtvé lidi, tak nemohou poskytnout vysvětlení ani pro to, proč nesníme zvíře, které zrovna zemřelo přirozenou smrtí. Diamondová podotýká, že důraz na to, že pes má práva a zájmy přizpůsobené svým schopnostem, sice objasní, proč pro něj nežádáme volební právo, ale nevysvětlí, proč dvoudennímu novorozenci vystrojíme pohřeb, zatímco stejně starému štěněti nikoli. ¹⁰¹

Diamondová tvrdí, že utilitariáni se brání nařčení ze sentimentálního antropomorfismu. ¹⁰² Avšak Diamondová jim vytýká, že berou ohled na zvířecí zájmy jen proto, že je brán ohled na jejich vlastní zájmy. Na základě biologické podobnosti se totiž ukazuje, že člověk je také zvíře, ale vzhledem k tomu, že jeho zájmy jsou považovány za důležité, je nutné, aby tomu tak bylo i v případě ostatních zvířat. Proto jedině, co podle Diamondové stojí za tím, že se utilitariáni starají o zvířata, je skutečnost, že udělali zvířata sami ze sebe. ¹⁰³ Avšak stále jsou to lidé, kdo rozhoduje o váze zvířecích zájmů. Ať už ze zvířat uděláme lidi nebo z lidí zvířata, tak či onak druhismus zůstává nepřekonatelný.

Diamondová podotýká, že místo na vztah lidí a zvířat se Singer soustředí na schopnosti bytostí, ke kterým se snaží naše chování změnit. ¹⁰⁴ Jenže naše chování k mazlíčkům či druhým lidem se neodvíjí od toho, jaké mají schopnosti. Jednání člověka, který vyhodil z domu své morče, protože si pořídil psa, jehož schopnosti jsou mnohem větší, by pro nás jistě nebylo pochopitelné ani přijatelné. Stejně tak nepřestáváme mít rádi své blízké, ani když zestárnou a zesenílní a jejich schopnosti se omezí. Diamondová zdůrazňuje, že své mazlíčky si nevybíráme kvůli jejich schopnostem, které by jim následně zaručovaly určité zacházení, nýbrž pro vztah, který si s nimi budujeme. ¹⁰⁵ Ačkoli zde samozřejmě můžeme narazit na jistá omezení, která souvisí se schopnostmi a způsobem života některých zvířat, jelikož není možné si vybrat jakékoli zvíře za svého mazlíčka, protože ne všechna jsou schopna žít lidem nablízku.

Stejně jako podle Diamondové není třeba zkoumat schopnosti druhého tvora, abychom se k němu chovali lépe, tak pro nás nejsou rozhodující ani biologické poznatky. Jak už bylo

---

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 468.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 468.

¹⁰² Tamtéž, s. 472.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 468.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 469.

ukázáno v první části, Diamondová se odvolává na to, že se ke zvířeti vztahujeme primárně jako k živému tvorů. A snaží se, abychom jej nahlédli jako tvora, který i přes svou jinakost žije život podobný našemu, jako našeho druha. Její pojetí se proto nedovolává tělesné příbuznosti, nezkoumá, zda zvířata cítí bolest, zkrátka, jak Diamondová podotýká, nesnaží se dokázat, že v každém zvířeti je také člověk či že každý z nás je vlastně zvířetem.¹⁰⁶ Avšak snaží se nám přiblížit zvířata i přes jejich odlišnost, či lépe řečeno ve své odlišnosti. Nesnaží se popřít výsadní postavení lidského života mezi ostatními životy, jak si ukážeme vzápětí v další části, nýbrž nahlédnout něco, co tyto životy mají společné. Pokud to skutečně nahlédneme, pak se podle ní změní způsob, jakým zvířata chápeme a následně i to, jak se k nim chováme. Naše chování k těm, které chápeme jako své druhy, je tak rozšířením určité solidarity, s ním obvykle přistupujeme k druhým lidem i na tvory ne-lidské.

---

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 472.

III. Lidský život nelze srovnávat se zvířecím

V předchozí kapitole jsme ukázali, jak je pro některé přístupy ke zvířatům podstatné, že jak u zvířat, tak u lidí lze nalézt stejné schopnosti. Ty potom představují základ pro to, aby naše chování ke všem, kdo těmito schopnostmi disponují, bylo stejné. Avšak Diamondová takový přístup kritizuje a zdůrazňuje výjimečnost lidského života před zvířecím, o čemž pojednává především její článek „The Importance of Being Human“. Nejdříve bych proto chtěla vysvětlit, proč Diamondová věnuje lidskému životu výsadní místo, s čímž souvisí i to, proč ve své práci nesrovnává náš přístup k lidem s omezenými schopnostmi s přístupem ke zvířatům.

Abych poukázala na chybu, které se takové srovnávání dopouští využiji také článek „Animal Rights and the Values of Nonhuman Life“ od Elizabeth Andersonové, která rovněž tvrdí, že lidský život nelze v žádném případě nahlížet jako srovnatelný se zvířecím, ovšem mám za to, že její odůvodnění se pohybuje v praktičtější rovině. Andersonová sice, jak už název článku vypovídá, zastává názor, že zvířata mají určitá práva, avšak její výhrady k tomu, aby bylo pomocí lidí s omezenými schopnostmi poukazováno na způsob, jakým se chováme ke zvířatům, jsou velmi podobné těm, které zastává Diamondová. Andersonová zdůrazňuje výjimečnost mezilidských vztahů, které srovnání chování k lidem s chováním ke zvířatům nebere v potaz. Nároky uplatňované na chování mezi lidmi podle ní vyplývají z lidské přirozenosti, a proto nemusí být nijak dále zdůvodňovány. Ve svém článku dále uvádí podmínky, které mohou zajišťovat podobné nároky i v našem vztahu ke zvířatům.

V závěru bych ráda podtrhla, že ačkoli se obě autorky shodují, že lidský život má jiný morální status než životy zvířat, to ještě není důvodem k tomu, aby naše jednání ke zvířatům nebylo posuzováno jako morální či nemorální. Proto se budu na závěr snažit ukázat, že zvířecí život lze považovat za hodnotný, aniž bychom museli hledat znaky, kterými se podobá životům lidským; že výsadní postavení, které pro nás jako lidi má život ostatních lidí, nutně neznamená, že jsou zvířata méněcenná. Mám za to, že takový přístup, který respektuje zvířecí odlišnost a nesnaží se zvířata prezentovat jako méně dokonalé lidi, je právě přístup ke zvířeti jako našemu druhovi.

3.1 Výjimečnost lidského života

Hlavním bodem, který se Diamondová v „The Importance of Being Human“ snaží obhájit, je, že pojem lidské bytosti má v našem morálním myšlení stěžejní význam. Pro Diamondovou je postavení lidských bytostí naprosto odlišné od zvířecího. Jak upozorňuje také v „Eating Meat and Eating People“: nejde o ohled na zájmy ostatních lidí, když je pojmenováváme, ani když považujeme jejich sexualitu, narození a smrt za významnou nebo závažnou.¹⁰⁷ Ale jde o způsoby chování, které náleží pojmu druhého člověka. Takto se k někomu chováme proto, že v něm rozpoznáváme člověka; jde o určité způsoby jakými se ke všem ostatním lidem chováme. „Nejde o důsledek toho, co jsou lidské bytosti zač.“¹⁰⁸ Jde o reakci na druhého člověka jako druhého člověka; tak, jako je pro nás přirozené chovat se určitým způsobem k tomu, koho máme za druhého člověka, stejně je pro nás přirozené se určitým způsobem chovat k tomu, koho nahlížíme jako zvíře. Avšak mezi naším chováním k lidem a naším chováním ke zvířatům vždy bude velký rozdíl, takže způsoby chování k jednomu nejsou převoditelné na druhé.

V článku „The Importance of Being Human“ Diamondová podtrhuje roli lidské představivosti (*imagination*), coby prostředku k uchopení života druhých bytostí. Představivost se ukazuje být zapojena do soucitného sdílení pocitů druhých bytostí: „Schopnost soucitného porozumění tomu, co ostatní cítí (...) je nutná pro pochopení jaké jednání vůči druhému je vhodné – k tomu je nutná představivost.“¹⁰⁹ Ukazuje se, že jen díky představivosti můžeme dění kolem nás posuzovat a uchopovat. Představivost je mostem, který nám zpřístupní životy druhých bytostí, ať už lidí či zvířat. Jen pomocí představivosti je pro nás nahlédnutelné, že ostatní žijí své životy.

Právě díky představivosti můžeme nahlížet a snažit se pochopit život druhých lidí a dalších zvířat, avšak Diamondová upozorňuje, že nikdy nemůžeme chápat stejným způsobem život zvířete jako život druhého člověka. Odlišnost mezi lidmi a zvířaty totiž podle ní spočívá především v tom, že výlučně lidé vedou lidský život (*have a human life to lead*).¹¹⁰ Jak už jsme zmínili vedení lidského života souvisí s lidskou sexualitou, s přícházením na svět a odcházením z něj. Diamondová se sice v „Eating Meat and Eating People“ snaží rozšířit náš přístup k lidem i na zvířata, avšak netvrdí, že se ke zvířatům máme vztahovat stejným

---

¹⁰⁷ DIAMOND, C., *Eating Meat and Eating People*, s. 469.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 470.

¹⁰⁹ DIAMOND, C., *The Importance of Being Human*. IN: David Cockburn (ed.), *Human Beings*. Cambridge, Cambridge University Press, 1991, s. 38.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 43.

způsobem jako k lidem. Již v první části jsme poukázali na to, že naše reakce na zvířata odvozujeme z pojmu lidského života. Jedině z pojmu lidského života vycházíme i v našem přístupu ke zvířatům. Zabývali jsme se tím, že Diamondová má za to, že výlučně skrze tento pojem můžeme zabití zvířete vnímat podobně jako zabití člověka.

Naproti tomu Raimond Gaita ve své knize *Good and Evil* tvrdí, že při zabití zvířete lovec nemá ze svého činu výčitky kvůli tomu, že zvíře nemá individualitu, která je vlastní našemu smyslu pro vzácnost lidského života.¹¹¹ Avšak uznává, že jsou případy, kdy zvířata mohou podobné individuality nabýt, avšak v oslabeném smyslu.¹¹² V takovém případě by se lišilo zabití mazlíčka od zabití divokého zvířete, jelikož jen k takovým zvířatům, s nimiž jsme často v kontaktu, se vztahujeme jako k individuálním tvorům, odlišným od ostatních svého druhu. Takový přístup se však rozchází s tím, který hlásá Diamondová. Podle ní není nutné nazít konkrétní zvíře jako individuum, nýbrž dokážeme-li zvíře považovat za svého druha, pak se při lovu budeme snažit o co nejférovější podmínky pro zvíře, případně bychom od něj mohli upustit docela.¹¹³

Vraťme se ještě k pojmu lidského života, co vlastně takový život obnáší? Podle Diamondové nespočívá v tom, jak lidé žijí a jak moc se jejich způsob života podobá tomu, jak obvykle své životy žijeme. To by právě v případě lidí s omezenými schopnostmi mohlo narazit na jistá úskalí. Specifikum lidského života podle Diamondové nespočívá v tom, že jsme schopni dělat to, co lidé běžně dělají: že se věnujeme činnostem, které jsou obecně chápány jako výlučně lidské. Ačkoli bychom mohli být v pokušení připsat slepeckému psu život mnohem „lidštější“ než třeba pacientu v kómatu, Diamondová by přesto nesouhlasila s tím, že zvíře může vést lidský život.

Pohledme na tento příklad: kdybychom spatřili zvíře vycvičené tak, že dělá podobné činnosti jako člověk, ani v takovém případě bychom neřekli, že vzhledem k tomu, že se toto zvíře naučilo např. odemykat a zamykat dveře, je nyní vlastně člověkem; naproti tomu bychom také netvrdili o pacientu v kómatu, že vzhledem k tomu, že nedělá to, co obvykle lidé dělají, tak člověkem není. Tímto poukazují na to, že vedení lidského života se nedá shrnout určitým seznamem činností, po jejichž úspěšném zvládnutí by byl člověk uznán člověkem. To, že jsou pro nás lidmi i takoví lidé, kteří se nehýbou, nejsou schopni vyjadřovat své

---

¹¹¹ GAITA, R., *Good and Evil: an Absolute Conception*. 2. vyd., London, Routledge 2005, s. 117.

¹¹² Tamtéž, s. 118.

¹¹³ Srov. DIAMOND, C., *Eating Meat and Eating People*, s. 475.

myšlenky nebo si dokonce nejsou vědomi ani sami sebe, musí tedy spočívat v něčem jiném, jelikož i o nich prohlašujeme, že jsou lidmi.

Diamondová prohlašuje, že i takové lidi nahlížíme jako lidi díky naší představivosti, tou totiž jsme schopni vidět lidi jako lidi bez ohledu na jejich schopnosti. Pomocí naší představivosti pak spatřujeme, že „lidská bytost je někdo, kdo vede lidský život jako já a jehož úděl je lidským údělem, stejně jako můj.“¹¹⁴ Imaginativně rozumíme všem ostatním lidem tak, že jsou lidmi stejně jako my. Naše imaginativní rozumění lidství však může narazit na jisté obtíže v případě lidí, kteří se příliš *lidsky* nechovají. Avšak ani takové lidi nenahlížíme stejným způsobem jako zvířata, což se může ukázat, jak vysvětluje Diamondová, když takovým lidem někdo ubližuje. Byť by šlo o nevinný žert, který nikoho nezraní a ten, kdo je jeho terčem, si jej ani nemusí být vědom, ale naše pobouření v tomto případě Diamondová připisuje právě našemu smyslu představivosti pro to, co znamená být člověkem.¹¹⁵ Naše reakce na situaci, kdy by se někdo vysmíval postiženým lidem, bude nejčastěji opovržení či vztek, nezávisle na tom, zda ten, kdo je terčem posměchu, se skutečně cítí být zesměšněn. Z našeho pobouření vyplývá, že nahlížíme lidství i v takových lidech, jejichž schopnosti jsou nižší než u většiny lidí. Proto se zdá velmi nepravděpodobné, že by skutečnost, jak se ke druhému vztahujeme a chováme, souvisela s jeho schopnostmi.

Stejně jako Diamondová i Gaita tvrdí, že mezi lidmi a zvířaty je nepřekonatelný rozdíl. Gaita tento rozdíl vyjadřuje prohlášením, že zvířecí životy nemají smysl (*meaning*).¹¹⁶ Tím však nechce tvrdit, že na zvířatech nezáleží a není nutné se zajímat o to, jak s nimi zacházíme; sám upozorňuje, že toto prohlášení nemá mít žádný vliv na to, jak se ke zvířatům chováme. Jde pouze o způsob, jakým se snaží poukázat na lidskou a zvířecí odlišnost. Vysvětluje ji takto: „život zvířete nemá smysl, protože zvíře nemůže žít svůj život hluboce nebo mělce, přehledně nebo nepřehledně, upřímně nebo nečestně, důstojně či nehodně.“¹¹⁷ Zvířata svůj život žijí jinak než lidé, jejich vlastní život pro ně není problematický. Dalo by se tedy spíše říci, že zvířata svému životu žádný smysl nedávají a ani dávat nepotřebují. Zvířata pouhou skutečností svého života naplňují to, co jim je vlastní; kůň žije jako kůň, žádný další smysl svému životu nepřidává, jeho úděl je naplněn samotnou skutečností jeho života. Pro zvíře je jeho vlastní život už jeho vlastním údělem, kdežto pro člověka je celá záležitost složitější.

---

¹¹⁴ DIAMOND, C., *The Importance of Being Human*, s. 55.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 55.

¹¹⁶ GAITA, R., *Good and Evil*: s. 117.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 118.

Na rozdíl od zvířecího, lidský život Gaita vykládá ne jako něco, co začíná narozením a končí smrtí, ale jako určitou jednotu lidského údělu (aristotelské *ergon*).¹¹⁸ Lidé svému životu musí dát ještě nějaký další smysl, nestačí pouhá skutečnost jejich života. Schopnost dostat tomuto smyslu, potom podle Gaity ovlivňuje kvalitu našeho života.¹¹⁹ Dále tvrdí, že díky takovému výkladu lidského života není lidský život omezen narozením či smrtí, nýbrž že smysl lidského života může pokračovat i po smrti. Dílo, které člověk započal může být dále rozvíjeno, i když jeho život už skončil.

Mám za to, že tento rozdíl mezi lidmi a zvířaty, jak jej pojímá Gaita, výstižně ilustruje skutečnost, že zvířata nepáchají sebevraždu. Ač mohou jakkoli trpět, přesto nejspíš nejsou schopna svůj život uchopit takovým způsobem, aby se rozhodla k jeho ukončení. Kdežto člověk, zjistí-li, že zklamal v tom, co považoval za svůj úděl, se pro sebevraždu rozhodnout dokáže.

3.1.1 Co je na lidském životě tajemné?

Rozdíl mezi lidmi a zvířaty se Diamondová snaží zdůraznit také tím, že o lidském životě prohlásí, že je na něm něco tajemného (*mysterious*).¹²⁰ To, co je na lidském životě tajemné, by pak podle ní mělo být morálně důležité: „Právě onen smysl tajemna, který obklopuje naše životy, pocit soudržnosti v tajemném původu a nejistém osudu: to nás poutá k sobě navzájem.“¹²¹ Právě díky tomuto smyslu tajemna se cítíme být svázáni se všemi lidmi dohromady, jak se živými, tak s mrtvými i s jakkoli znevýhodněnými. Domnívám se, že tento smysl je tajemný proto, jelikož jej nelze nijak dále osvětlit. Jak už jsme řekli, nelze vytyčit přesnou charakteristiku lidství, která by fungovala jako ukazatel, zda je příslušná bytost člověkem či nikoli. Zkrátka jako lidé máme určitý vztah k dalším lidem, přičemž příčina tohoto vztahu je tak hluboce součástí naší vlastní lidskosti, že ji nelze vysvětlit.

Jeff McMahan ve svém článku „Our Fellow Creatures“ namítá že Diamondová nikdy nevysvětlí, co znamená být člověkem v jiném než biologickém smyslu.¹²² Považuji za nutné podotknout, že Diamondové rozhodně nelze přičítat, že by lidi charakterizovala jejich biologickou příslušností k *homo sapiens*. Je důležité spolu s Diamondovou odmítnout, že by náš přístup k lidem byl podmíněn biologicky. Věřím, že náš přístup k lidem není podmíněn

---

¹¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 130.

¹¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 131.

¹²⁰ DIAMOND, C., The Importance of Being Human, s. 45.

¹²¹ Tamtéž, s. 55.

¹²² McMAHAN, J., Our Fellow Creatures. *The Journal of Ethics*, 9, č. 3/4, 2005, s. 371, [cit. 18. 5. 2017].

Dostupné z: www.jstor.org/stable/25115832.

tím, že bychom v nich rozpoznávali příslušníky stejného druhu jako jsme my sami. Diamondová odmítá, že by pro nás byl pojem druhého člověka předně pojmem biologickým, stejně jako to v „Eating Meat and Eating People“ odmítala v případě zvířat. Rozpoznání lidství je podle ní odkázáno jen na naši představivost, která je v tom nelepším případě schopna rozpoznat lidství i v těch, kdo toho s námi na první pohled sdílí jen málo. Právě kvůli tomuto imaginativnímu smyslu pro lidství nám přijde naprosto nemyslitelné, provádět pokusy na druhých lidech, byť by nebyli ani schopni vnímat své okolí; proto nám nepřijde zvláštní nechat utratit starého a nemocného psa, ale v případě starého člověka podobná praxe vzbuzuje mnohem bouřlivější reakce. Tento rozdíl však podle Diamondové nespočívá v tom, že bychom jednou usmrtili takový živočišný druh a podruhé jiný, ale v tom, že se svým způsobem cítíme svázáni se všemi ostatními lidmi, aniž bychom se museli dovolávat příslušnosti ke stejnému živočišnému druhu. Nejasnosti zde nejspíš působí to, že naše imaginativní rozpoznání lidství se překrývá s biologickým určením těch, koho lze započítat mezi lidi. Diamondová sice tvrdí, že žádné zvíře nemůže vést lidský život ani s námi sdílet lidský úděl, nicméně to nezávisí na tom, že náleží k jinému biologickému druhu, ale na tom, že na zvíře nejsme schopni reagovat stejným způsobem jako na druhého člověka.

Diamondová tedy označuje lidský život za tajemný, už jsme řekli, že toto tajemství souvisí s jeho vznikem, počátkem a koncem. Ovšem lze skutečně souhlasit s tím, že na těchto věcech je něco tajemného? McMahan namítá: „Je pravda, že původem nás všech je, že jsme se narodili lidským rodičům, což je něco, co s námi zvířata nesdílí. Avšak nejde o nic tajemného a nemá to ani žádný zjevný morální význam.“¹²³ Jenže pojímat takto lidský původ vede jen k tomu, že jej vymežíme v biologickém smyslu, což jsme právě zamítli.

To, co je na lidském životě tajemné, není narození určitého člověka konkrétním rodičům, ale spíše o to, jak k takové skutečnosti přistupujeme. Velmi dobře se nám to vyjeví na příkladu lásky: jen do druhých lidí jsme schopni se zamilovat v tom smyslu, jaký zamilování se obvykle připisujeme. Kdyby někdo tvrdil, že je zamilovaný do svého partnera stejným způsobem jako do zvířete, připadalo by nám to nepatřičné. Jako jsou určité reakce spojeny výlučně s druhými lidmi, tak jsou i takové, které nám vůči druhým lidem přijdou vždy nemyslitelné. Nezáleží tedy na schopnostech a vlastnostech druhého člověka, ale na tom, že ho jako člověka nahlížíme, protože od toho se odvíjí i naše chování k němu. Náš přístup

---

¹²³ Tamtéž, s. 370.

k druhým lidem se odvíjí od toho, že je uchopujeme jako lidi naší představivostí, že se snažíme v jakkoli odlišném člověku spatřit člověka, který je člověkem stejně jako my sami.

V další části této kapitoly se zaměřím právě na to, proč nelze zvířata srovnávat ani s takovými lidmi, kteří žijí způsobem, jenž není běžnému lidskému životu podobný. K tomu využiji především již zmíněný článek Andersonové, ta klade důraz na společenské vztahy, které navazujeme jako lidé mezi sebou. Tyto vztahy prostupují celým lidským společenstvím a váží nás všechny k sobě. Mám za to, že tyto vztahy odkazují k tomu, co Diamondová označila za tajemné a výsostně lidské. Lidské vztahy jsou odlišné od vztahů, které lze navazovat se zvířaty, a proto nemá smysl snažit se je stejným způsobem aplikovat i na zvířata, jelikož ta nejsou součástí lidské společnosti.

3.2 Omyl argumentu, který srovnává postižené lidi se zvířaty

Při četbě knih Singera a Regana má člověk pocit jako by procházel galerií zvrácenosti lidské krutosti. Jenže nepohoršuje nás v takovém případě spíše krutost pachatele a nikoli utrpení oběti? Na to odpovíme jen stěží... V Singerově *Osvobození zvířat* nalezneme ponejvíce příklady lidského chování ke zvířatům, v Reganově *Animal Rights, Human Wrongs* se jedná také o zločiny, které na sobě páchají lidé mezi sebou. Regan ve svých příkladech ukazuje kruté jednání vůči bezbranným, jako jsou malé děti, nemocní a mentálně postižení. I Singer se zamýšlí nad tím, že mnoho zvířat má více schopností a inteligence než někteří lidé, a přesto využíváme k našim potřebám jen jedny a druhé ne.¹²⁴ Oba tyto přístupy tak poukazují na jednání vůči lidem, které vnímáme jako omezené či postižené.¹²⁵ Lidství takových lidí je zatíženo nějakým hendikepem, jsou např. mentálně zaostalí, senilní, lidé v kómatu apod.; jedná se zkrátka o ty, jejichž schopnosti jsou výrazně omezené. Záměrem Singera i Reganova argumentu je poukázat na to, že takoví lidé nemají žádnou schopnost, která by je odlišovala od zvířat – přinejmenším od savců a ptáků – oproti takovým lidem zvířata nemají ani nižší inteligenci, ani menší vědomí sama sebe, naopak je v mnohém předčí. A tak, velmi vulgárně řečeno, jediné, co tyto lidi od zvířat odlišuje, je jejich příslušnost k lidskému druhu. A jak Regan, tak Singer se proti druhismu vymezují, jelikož tvrdí, že příslušnost k živočišnému druhu není morálně relevantní.

---

¹²⁴ Srov. SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 28.

¹²⁵ Andersonová ve svém článku označuje tento typ argumentu jako *argument from marginal cases*, jde o lidi jejichž lidství je v nic vnímáno jen jaksi okrajově.

Singer a Regan dále poukazují na to, že takoví lidé nemají nic (krom své druhové příslušnosti), co by na nich bylo typicky lidské, přesto na nich neděláme experimenty, nezabíjíme je pro jídlo, ani je nevyužíváme jinak. Naopak, jak se chováme k těmto lidem a jak se chováme ke zvířatům, která mají srovnatelné schopnosti, je až překvapivě rozdílné. Tento rozdíl je podstatou jejich argumentu, jelikož jej prezentují jako absurdní. Právě absurdita tohoto rozdílu je tím, co by nás mělo pohnout ke změně chování ke zvířatům. Pokud se totiž chováme jinak k lidem a jinak ke zvířatům, kteří mají navzájem srovnatelné schopnosti, pak se podle tohoto argumentu dopouštíme druhismu, což je jednání, kdy jsou zvýhodněni určití jedinci jen na základě své druhové příslušnosti.

Problémem takového argumentu je, že by na jeho základě bylo také možno změnit náš přístup k postiženým lidem a začít je využívat tak, jako využíváme zvířata. To Singerovi vyčítá Diamondová, když tvrdí, že jeho argumentace ukazuje druhismus ne v tom, že experimentujeme na zvířatech, ale v tom, že neprovádíme experimenty na lidech s omezenými schopnostmi.¹²⁶ Singer však v *Practical Ethics* upozorňuje na to, že cílem jeho argumentace je změnit k lepšímu náš přístup ke zvířatům a nikoli zhoršit přístup k některým lidem.¹²⁷

Jak už jsme vysvětlili dříve, je pro utilitarismus i ochranu zvířecích práv podstatné smazat dělicí čáru mezi lidmi a zvířaty, jelikož toto rozdělení je podle nich druhistické a jako takové je založeno pouze na předsudcích, stejně jako třeba rasismus. Diamondová však v žádném případě nechce popírat či měnit rozdělení na zvířata a lidi. Člověk je pro ni vždy něčím odlišným od zvířete, a proto neuznává argument poukazující na schopnosti jako něco, co by mohlo vést ke změně chování ke zvířatům.

Diamondová tvrdí, že na tom, že spatřujeme rozdíl mezi lidmi a zvířaty není nic chybného, ten rozdíl tu skutečně je. Podle ní není správnou cestou hledat vlastnosti, které by byly základem pro morální přístup, a to ani na úrovni živočišných druhů, ani u konkrétních druhových příslušníků. Jak ovšem zdůvodnit laskavý přístup ke zvířatům, když zacházení s lidskými bytostmi zastává výjimečné místo v našem životě? Zmínila jsem už v úvodu této kapitoly, že stejný názor jako Diamondová sdílí i Andersonová, také v žádném případě nechce stavět lidi naroveň se zvířaty. Přichází s takovým zdůvodněním, které přiznává zvířecímu jeho vlastní důležitost, která nemusí nutně odpovídat důležitosti přikládané lidskému životu.

---

¹²⁶ DIAMOND, C., *The Importance of Being Human*, s. 52.

¹²⁷ SINGER, P., *Practical ethics*, s. 78.

Andersonová tvrdí, že pokud posuzujeme správnost našeho jednání podle schopností těch, které toto jednání zahrnuje, tak, že srovnáváme lidské a zvířecí bytosti, pak nebereme ohledy na specifické podmínky, které platí jen v případech lidí. Proto klade důraz na hlubokou spletnost lidských a zvířecích životů, nikoli na jejich vlastnosti, a doporučuje zaměřit se na přirozené reakce a společenské významy našich (lidských i zvířecích) vztahů.¹²⁸ Ty jsou ze své podstaty velmi odlišné, jak ukazuje na dvou příkladech. První příklad se týká učení se řeči: šimpanzi mohou mít mentální schopnosti na podobné úrovni jako batolata a mentálně postižení, přesto jen batolata a postižení mají právo na to, aby se učili řeč, jakkoli omezeně ji (zatím) dovedou používat. V tomto případě by tedy měli mít i šimpanzi podle svých schopností stejné právo, což je absurdní. Absurdita tohoto požadavku pramení z toho, ukazuje Andersonová, že šimpanzi se řeč učit nepotřebují. Mohou mít sice zájem se ji naučit, ale ten bude pramenit čistě z jejich zvědavosti, protože oni komunikují jinak. Kdežto v případě lidí je řeč nutná pro navazování vztahů.¹²⁹

Druhý příklad se týká pacienta s Alzheimerovou nemocí. Když rodina takového pacienta, který už nic neví a nikoho nepoznává, zjistí, že ho v ústavu nechávají nahého a neupraveného, že tam jí z misky a podobně, budou právem pohoršeni. V tomto pohoršení nejde ani tak o porušení hygienických nároků, ale o něco jiného, co Andersonová popisuje takto: „Lidské bytosti musí nutně žít s dalšími lidmi, to však není možné, když se k nim ostatní nemohou vztahovat jako k lidem. A tento bytostně lidský vztah vyžaduje, aby s lidským tělem bylo zacházeno důstojně, aby bylo uchráněno od zhnusení a zachovávalo tak, jak je pro každou kulturu vhodné.“¹³⁰ Mezilidské vztahy prostě vyžadují, aby s lidským tělem bylo nakládáno určitým způsobem. To platí i po smrti, na což, jak jsme již viděli, upozornila také Diamondová v „Eating Meat and Eating People“. Alice Craryová tvrdí, že v to, co je v tomto případě závazné je právě respekt k lidství onoho pacienta.¹³¹ Z toho důvodu, že ho nahlížíme jako člověka, jsou jisté způsoby chování k němu automatické. A poukazem na jeho i naše lidství můžeme ukázat, jaké chování k němu je vhodné a jaké nikoli. To samé však není možné v případě zdůraznění stejných schopností.

Samozřejmě, že Singer nepožaduje, abychom se chovali ke zvířatům naprosto stejným způsobem jako k lidem. Zájmy, vysvětluje, závisí na schopnostech daného tvora, takže

---

¹²⁸ ANDERSON, E., *Animal Rights and the Values of Nonhuman Life*. IN: C. R. Sunstein, M. C. Nussbaum (eds.), *Animal rights: current debates and new directions*. New York, Oxford University Press 2004, s. 281.

¹²⁹ Srov. Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž, s. 282.

¹³¹ CRARY, A., *Humans, Animals, Right and Wrong*, s. 387.

nepožaduje vzdělávací instituce pro všechna zvířata jistého stupně inteligence.¹³² Avšak Andersonová tvrdí, že ve své argumentaci nebere v potaz právě odlišnost našich vztahů a postojů k ostatním lidem. Podle ní totiž nelze naše chování k ostatním lidem odvodit výlučně z jejich zájmů, ale způsob, jakým se chováme k lidem, je specifický a na zvířata nepřevoditelný. O argumentu, který by se o toto převádění snažil, Andersonová tvrdí: takový argument „vychází z nároků, které platí mezi lidmi a až na jejich základě vytváří nároky na zvířecí práva, co mu však uniká je, že jen morální nároky mezi lidmi lze považovat za samozřejmé.“¹³³ Pouze nároky mezi lidmi vyplývají z lidské přirozenosti, a proto nemusí být nijak dále zdůvodňovány. V podobném duchu si Gaita všimá, že i kdyby se člověk a zvíře ocitli na stejné úrovni schopností, v případě zvířete to nebude vnímáno jako neštěstí (*misfortune*), kdežto u člověka ano.¹³⁴ Zvíře má přirozeně jiné schopnosti než člověk, některé horší a v jiných naopak vyniká. Srovnáváme-li zvíře a postiženého člověka, pak zvíře srovnáváme s někým, u koho jsme si vědomi určité újmy.

Status zvířete a jeho těla je jiný než u lidských bytostí, ovšem zvířata také můžeme chápat jako důležitá, avšak jinak než lidi. Andersonová klade důraz i na vztahy mezi lidmi a zvířaty; tvrdí, že mezi mnoha zvířaty a lidmi může docházet ke vzájemným vztahům.¹³⁵ Tyto vztahy však zůstávají vždy odlišné od vztahů, které navazují lidé mezi sebou. Oblast mezilidských společenských vztahů je podle ní místem, kam zvířata nepatří. Do lidské společnosti člověk svým narozením vstupuje automaticky, bez ohledu na to, jak moc či málo má společné s tím, co je obecně považováno za lidské. To pramení z toho, dodává Andersonová, že lidé jsou svou přirozeností stvořeni k tomu, aby žili pospolu.¹³⁶ Tím odůvodňuje, proč mají jejich vzájemné vztahy jiný status než vztahy k dalším tvorům.

V návaznosti na to formuluje i svou další myšlenku, že ani všem zvířatům nepřísluší stejná práva, což se odvíjí od toho, že různá zvířata navazují různé vztahy s lidmi. Zvířecí schopnosti k navazování těchto vztahů jsou v některých případech velmi omezené. Zatímco každý člověk má právo na zaopatření, aby mohl žít svůj život, mezi zvířaty stejné právo přiznáváme jen našim zvířecím mazlíčkům, kdežto divokým zvířatům toto právo nepřísluší. Rozdíl spatřuje Andersonová ve vztahu, který k lidem tato zvířata mají a v tom, jak jsou na lidské pomoci závislá. Jsou zvířata, u nichž je nestaráni se o ně považováno za krutost, což se

---

¹³² SINGER, P., *Osvobození zvířat*, s. 18.

¹³³ ANDERSON, E., *Animal Rights and the Values of Nonhuman Life*, s. 289.

¹³⁴ GAITA, R., *Good and Evil*, s. 126.

¹³⁵ ANDERSON, E., *Animal Rights and the Values of Nonhuman Life*, s. 286.

¹³⁶ Tamtéž, s. 289.

vždy odvíjí od místa, které v lidském životě zaujímají.¹³⁷ Když zemře hlady zvíře v zoologické zahradě, budeme to považovat za krutost a nezodpovědnost, na druhou stranu, pokud zahyne hlady zvíře ve volné přírodě, můžeme jeho smrti sice litovat, nicméně budeme ji vnímat jako přirozenou.

Abychom nahlédli, jak naše chování k různým zvířatům posuzovat, nabízí Andersonová několik podmínek: nejdříve se musíme ptát, zda lze s tímto druhem zvířat žít v míru, pak je nutné nastolit podmínky, které tento mír nastolí a udrží – to oddělí zvířata lidem vždy nepřátelská, s nimiž nelze žít v míru za žádných okolností, taková zvířata potom mají jediné právo, a to, aby nebyla usmrcována zbytečně. Dále se pak ptá, zda tato zvířata mohou být začleněna do lidské společnosti, tím se vyčlení divoká zvířata. A konečně, zda je život s lidmi pro zvíře nezbytný, nebo naopak špatný. Na základě těchto podmínek ukáže, že ta zvířata, která vstupují s lidmi do nejužších vztahů, která jsou na lidech závislá, mají právo na to, aby byla zaopatřena, kdežto divoká zvířata mají pouze právo na ochranu svého těla a života.¹³⁸ To, co rozhoduje, jsou vztahy, které zvířata a lidi spojují.

Podobně argumentuje i Craryová, která ve svém článku „Humans, Animals, Right and Wrong“ navazuje na Andersonovou a věnuje se tomu, co pro nás znamená, že je někdo člověkem a někdo zvířetem. Craryová stejně jako Diamondová a Andersonová tvrdí, že pokud někoho chápeme jako člověka, už to samo o sobě zakládá způsob, jak se k němu budeme chovat a není proto nutné hledět na jeho individuální schopnosti. Což podle ní znamená, že není nutné hledat ve zvířatech cosi *lidského*, nýbrž že máme povinnosti ke zvířatům plynoucí z toho, že jsou těmi stvořeními, kterými jsou.¹³⁹ Na příkladech Andersonové jsme viděli, že lidský život má pro nás jinou důležitost než zvířecí životy, ale to ještě neznamená, že by zvířata nebyla vůbec důležitá. Craryová se snaží dokázat, že zvířecí život má pro nás určitý význam (*meaning*), který je rozeznatelný v určitých způsobech, jimiž o zvířatech mluvíme a ten může objektivně ovlivňovat naše konkrétní jednání.¹⁴⁰ „Zvířata mají svou důstojnost, na jejímž základě si zasluhují odlišné formy chování než pouhé věci.“¹⁴¹ Pokud by se totiž někdo choval ke svému zvířeti stejným způsobem jako třeba ke svým věcem, zcela jistě by nám jeho chování přišlo nesprávné. Na způsobu, jakým o zvířatech mluvíme lze nahlédnout, že jejich

---

¹³⁷ Srov. Tamtéž, s. 284.

¹³⁸ Tamtéž, s. 289.

¹³⁹ CRARY, A., Humans, Animals, Right and Wrong, s. 389.

¹⁴⁰ Tamtéž. V tomto článku se Craryová věnuje především obhajobě toho, že tyto významy lze skutečně považovat za něco objektivně platného. Pro účely této práce však nepovažuji za nutné její argumentaci dále vysvětlovat.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 399.

životy pro nás mají jiný význam, odlišný od toho, který mají pouhé věci. Od toho se odvíjí taky to, že zvířata zasluhují jiný způsob chování. Argument Craryové je podobný Cocburnovu, s nímž jsme se setkali již při zkoumání otázky, zda je pro posouzení našeho jednání směrodatné, zda někomu působí bolest a viděli jsme, že není. To podstatné se skrývá v tom, že o někom lze hovořit jako o tom, komu je bolest působena. Proto v případě zvířat dává smysl hovořit o nich jako o těch, kdo žijí vlastním životem, který má význam.

3.3 Lidé vs. zvířata

Nedosáhli jsme zdůrazněním výsadní pozice lidského života vůči zvířecímu pravého opaku, než jsme hlásali na začátku? Když prohlásíme lidský život za takový, který si sám od sebe zaslouží výjimečné postavení a specifické způsoby zacházení, má potom vůbec cenu se zabývat způsobem, jakým se chováme ke zvířatům? Má – už několikrát jsme naznačili, že chování ke zvířatům má svůj vlastní status, sice odlišný od toho, jak se vztahujeme k životu druhého člověka, avšak to ještě neznamena, že by nám měl být zvířecí život lhostejný; právě to bych ráda podtrhla v této poslední kapitole.

Vzhledem k rozdílným vztahům mezi lidmi a zvířaty, Andersonová tvrdí, že Singer se mýlí, když srovnává druhismus s rasismem.¹⁴² Singer se tímto srovnáním snaží poukázat na zlo, jež se děje, když skupina silnějších utlačuje slabší. Jenže už jsme představili, že v lidské společnosti platí jiné vazby a vztahy než obecně napříč živočišnými druhy. Lidský život má mezi ostatními zvláštní postavení a rasistický postoj je postojem, který můžeme zaujmout jedině k druhému člověku. Někoho, kdo by opovrhoval bílými psy bychom neprohlásili za rasistu. (Samo přenesení významu barvy lidské kůže na barvu psího kožichu už v sobě obsahuje určitou absurditu, která podtrhuje význam přikládání lidskému životu.) Rasistický postoj je jedině vztahem jednoho člověka k druhému a není možné jej aplikovat v jakkoli pozmeněné formě na vztahy lidí s jinými tvory.

Přestože jsme nyní ukázali, proč rasismus nelze srovnávat s tím, jak přistupujeme ke zvířatům, uvidíme, že lze nalézt podobný omyl jako v přístupu rasisty i v přístupu toho, kdo by zvířata považoval za pouhé věci. Jak upozorňuje Gudovich: „Naše schopnost vcítění se do druhých a vztahovat se k jejich životům je zásadní pro to, abychom je uchopili jako další lidské bytosti.“ To je tím, co rasisté nejsou schopni spatřit, nevidí v člověku jiné barvy pleti stejného člověka jako jsou sami. Člověk s jinou barvou pleti se jim zdá být neplnohodnotným

---

¹⁴² ANDERSON, E., *Animal Rights and the Values of Nonhuman Life*, s. 289.

člověkem, je méně člověk, než se cítí být oni. „V tomto smyslu lze označit rasistický přístup za scestný: spočívá v něm neschopnost – neschopnost uchopit druhého ve stejné bohatém spektru ohleduplnosti, v jakém chápeme jiné lidi.“¹⁴³ Právě této neschopnosti, této chyby se můžeme dopustit i v přístupu ke zvířatům, pokud je nahlédneme jako pouhé věci, nikoli jako živé bytosti. Bylo by chybou domnívat se, že vzhledem k tomu, že na naše chování k lidem klademe mnohem větší nároky, jsou zvířata bezcenná. Tím, že budeme zvíře využívat jako pouhou věc, děláme stejnou chybu jako otrokář, který se domnívá, že otrok není člověkem.

V této kapitole jsme vysvětlili, že zvířecí život sice nelze srovnávat s lidským, avšak také to, že zvířecí život není bez hodnoty, nýbrž že má svou vlastní hodnotu, které však lidský život neslouží jako měřítko. Podle Diamondové je uvědomění si hodnoty lidského života jakýmsi výchozím bodem pro nahlédnutí hodnoty života zvířecího. Jak jsme již zmínili představuje v „Eating Meat and Eating People“ svůj přístup ke zvířatům jako našim druhům, coby rozšíření postoje, který zaujímáme k lidem. Avšak náš přístup k lidem je jen pomyslnou vstupní branou k soucitu se zvířaty; je nutné jí projít, nicméně ve chvíli, kdy dokážeme zaujmout podobný přístup ke zvířatům, není nutné jejich životy poměřovat životy lidí, navíc jak jsme viděli, není to ani dost dobře možné. Nahlédneme-li zvíře jako svého druhu, neznamená to, že se pro nás stává člověkem, ale náš cit k němu a způsob, jakým se k němu vztahujeme, bude vycházet z podobných ohledu, jaké bereme na ostatní lidi.

Když pochopíme zvířata jako své druhy, uvidíme, že zvířecí životy mají hodnotu samy v sobě. Náš vztah ke zvířatům pak může mít například podobu obdivu (*admiration*), jak uvádí Andersonová: „Obdiv nás nutí přemýšlet o zvířatech a také zachovávat a ochraňovat jejich obdivuhodné vlastnosti.“¹⁴⁴ Nebo můžeme být pohnuti nahlédnutím zvířecí bezbrannosti a smrtelnosti, které jsou totožné s naší. Existuje jistě bezpočet způsobů, jak nahlédnout zvířecí život jako hodnotný, ovšem všechny takové pohledy nutně vedou k tomu, že ke zvířatům zaujmeme vztah, jehož prostřednictvím je spatříme jako nám blízká, jako naše druhy. Avšak snažit se o to srovnáním se životy lidí nutně vede buď k mylnému posouzení prvního či podhodnocení druhého.

Zatímco přístup ke zvířeti jakožto našemu druhovi netrvá na tom, že je zvíře nějakým jen o něco méně dokonalým člověkem, ale klade důraz na skutečnost jeho života, který má svůj význam sám v sobě. Budeme-li považovat zvířata za naše druhy, shledáme, že jsou nám blízká, aniž bychom nutně museli dále zdůvodňovat proč.

---

¹⁴³ GUDOVICH, R., What's Wrong with a Bite of Dog? s. 149.

¹⁴⁴ ANDERSON, E., Animal Rights and the Values of Nonhuman Life, s. 292.

Závěr

V této práci jsem se snažila ukázat pohled na zvířata a jejich životy, jak jej představuje Cora Diamondová a hlavně vysvětlit, že zaujetí takového přístupu ke zvířatům ovlivní i způsob, jakým se ke zvířatům chováme. Jde o vidění zvířete jako našeho druhu skrze nahlédnutí podobnosti jeho života s naším. Stejně jako my i zvířata se rodí do prostoru, který obýváme společně, prožívají zde své životy, a nakonec odchází ze života stejně tajemným a nepochopitelným koncem. Uvědomíme-li si tuto skutečnost, budeme snad schopni nazřít zvíře jako další živou bytost, jako našeho druhu v žití, což by mělo vést také k tomu, že se k němu podle toho budeme chovat.

Diamondová nedává konkrétní návod, jak přesně se máme k takto chápaným zvířatům chovat. Její stanovisko neobsahuje seznam povinností, které bychom ve vztahu k našim druhům měli splňovat. Její přístup vede spíše k naší vnitřní proměně, k proměně pohledu, kterým zvířata spatřujeme a ve světle tohoto nového pohledu bychom měli být schopni nazřít utrpení všech zvířat takovým způsobem, jakým pohlížíme na utrpení nám blízkých tvorů. Díky tomu budou naše reakce na takové utrpení prodechnuty tím, co naše reakce provází, když trpí někdo, ke komu máme blízký vztah: budeme na trpící zvířata reagovat soucitně a láskyplně a jejich životy nám nebudou lhostejné.

Tento přístup nezdůrazňuje o laciný sentiment, jelikož na zvířecí bolesti není nic, kvůli čemu bychom své city museli přepínat a zveličovat. Sama každodenní zkušenost při setkání se zvířaty nás totiž přesvědčuje o tom, že zvířata nejsou předměty bez života, stejně jako lidi okolo nás nelze považovat za pouhé robotické napodobeniny živých bytostí. Podobně vybízí Wittgenstein: „Řekni si třeba: "Ty děti tam jsou pouhé automaty; všechna jejich živost je jen automatická." A tato slova se buďto stanou pro tebe zcela nic neříkajícími, nebo v sobě vyvoláš třeba nějaký druh děsivého pocitu či něco podobného.“¹⁴⁵ Stejně tak jako setkáme-li se tváří v tvář se zvířaty, je pro nás nemyslitelné považovat je za neživé věci, jejichž pohyby jsou pouze dílem nějakého mechanismu. Pokud skutečně uvidíme ve zvířatech své druhy, přirozeně shledáme určité způsoby chování k nim jako nemyslitelné, aniž bychom se nutně museli ptát třeba na to, zda jim působí bolest. I kdyby se bolest zašlápnutého šneka kvůli jeho tělesné konstituci rovnala jen mírnému nepohodlí, které zakouší člověk, přesto, budeme-li schopni nám i tak nepodobného a podivného tvora považovat za svého druhu, bude pro nás smysluplné dávat si pozor, abychom na něho nešlápli. Na druhou stranu, nemusíme být

---

¹⁴⁵ WITTGENSTEIN, L., *Filosofická zkoumání*, oddíl I., §§ 420, s.157.

schopni spatřit našeho druha v každém živém tvorů. Například málo známí tvorové žijící v mořských hlubinách se nám mohou zdát natolik cizí, že skutečnost jejich bohatého zvířecího života nám zůstane skryta. Nebo nám bude trvat déle, než se k nim dokážeme vztáhnout takovým způsobem, abychom v nich rozpoznali své druhy. Ovšem proto, že náš pohled, kterým nahlížíme ty, s nimiž se setkáváme, je do jisté míry proměnlivý, má smysl se o druhé tvory a jejich životy zajímat; jen díky našemu zájmu nás mohou oslovovat a okouzlovat.

Změna našeho pohledu a vztahu k ostatním podle Diamondové úzce souvisí s literaturou, která je schopna náš pohled rozšiřovat. Záměrně jsem se ve své práci nevěnovala příkladům, které Diamondová ve svých článcích uvádí, jelikož mám za to, že jde o téma, které by si zasloužilo samostatné zpracování. Ve svých článcích Diamondová často ukazuje rozšíření našeho pohledu pomocí literárních příkladů, především z děl básnických. Literatura obecně podle Diamondové hraje důležitou roli v prohlubování našich morálních schopností. A právě poezie podle ní pomáhá rozvíjet ty schopnosti, které jsou základem našeho morálního života, a tím nejen prohlubuje naše emoce, ale také mění způsob, jakým světu rozumíme.¹⁴⁶ Způsoby, jakými reagujeme při setkání s literárními díly obohacují naši zkušenost a rozvíjí náš cit, kterým rozpoznáváme např.: co je plytké a co naopak důležité.¹⁴⁷ Právě změna našeho pohledu, změna způsobu, jakým zvířata chápeme, je podle Diamondové nutným předpokladem pro zlepšení našeho chování k nim.

Její pojetí tak nemusí zdůrazňovat specifické zvířecí schopnosti jako Singerovo či Reganovo a pátrat po jim odpovídajících schopnostech v případě lidí, jelikož na ně poukazovat nepotřebuje. Z toho důvodu není možné Diamondové vytknout, že lidi se schopnostmi na podobné úrovni jako zvířata ukazuje jako někoho, kdo je méně člověkem než ostatní. Její pojetí tak sice zdůrazňuje soucit se zvířaty, nicméně výsadní postavení lidského života zůstává zachováno, aniž by jakkoli ubíralo váhu našemu vztahu ke zvířatům.

Diamondová nám předvádí zvířecí život i s jeho bolestmi a potěšenými, abychom jej nahlédli způsobem, který v něm spatří smysl. Pak pro nás bude smysluplné, abychom se zasadili o zachování takového života. Její přístup neposkytuje objektivní základy morálky, ale zdůrazňuje způsob, jakým na svět pohlížíme a co v se nám v něm jeví jako důležité. Diamondová nás vede k takovému pohledu, jehož prostřednictvím k nám zvířecí životy

---

¹⁴⁶ DIAMOND, C., *Anything but Argument? IN: The Realistic Spirit: Wittgenstein, Philosophy, and the Mind.* Cambridge, MIT Press 1991, s. 299.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 304.

promlouvají, pokud jim dopřejeme sluchu, otevře se před námi mnohem bohatší svět, kde budeme mít ve zvířatech své společníky, avšak jejich společnost bude vždy odlišná od té, kterou nám nabízí druzí lidé.

Je velmi důležité si všimnout, že pochopení zvířat jako našich druhů nejen, že zamezí utrpení a zlepší kvalitu zvířecích životů, ale obohatí i ty lidské. Tím, že budeme schopni soucítit s mnoha dalšími tvory, bude náš citový život bohatší a troufám si říci, že tím pádem také mnohem lepší.

Použitá literatura

ANDERSON, Elizabeth, Animal Rights and the Values of Nonhuman Life. IN: Cass R. Sunstein a Martha C. Nussbaum (eds.), *Animal rights: current debates and new directions*. New York, Oxford University Press 2004, s. 277-298.

BERAN, Ondřej, Kam dosáhne lidský předsudek. *Filosofický časopis*, 63, 2015, č. 5, s. 733-747.

COCKBURN, David, Human Beings and Giant Squids, *Philosophy*, 69, 1994, s. 135-50.

CRARY, Alice, Humans, Animals, Right and Wrong. IN: Crary, Alice (ed.), *Wittgenstein and the Moral Life: Essays in Honor of Cora Diamond*. Cambridge, MIT Press 2007, s. 381-404.

DeGRAZIA, David, Why Wittgenstein's Philosophy Should Not Prevent Us from Taking Animals Seriously. IN: Carl Elliott (ed.), *Slow Cures and Bad Philosophers: Essays on Wittgenstein, Medicine, and Biotech*. Durham N. C., Duke University Press 2001, s. 103-117.

DIAMOND, Cora, Anything but Argument? IN: *The Realistic Spirit: Wittgenstein, Philosophy, and the Mind*. Cambridge, MIT Press 1991, s. 291-308.

DIAMOND, Cora, Eating Meat and Eating People. *Philosophy*, 53, 1978, s. 465-479.

DIAMOND, Cora, Experimenting on Animals: A Problem in Ethics. IN: *The Realistic Spirit: Wittgenstein, Philosophy, and the Mind*. Cambridge, MIT Press 1991, s. 335-366.

DIAMOND, Cora, Injustice and Animals. IN: Carl Elliott (ed.), *Slow Cures and Bad Philosophers: Essays on Wittgenstein, Medicine, and Biotech*. Durham N. C., Duke University Press 2001, s. 118-148.

DIAMOND, Cora, The Importance of Being Human. IN: David Cockburn (ed.), *Human Beings*. Cambridge, Cambridge University Press 1991, s. 35-62.

GAITA, Raimond, *Good and Evil: An Absolute Conception*. 2. vyd., London, Routledge 2005.

GRUEN, Lori, The Moral Status of Animals. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online], 2010. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/moral-animal/>

GUDOVICH, Rami, What's Wrong with a Bite of Dog? IN: Forsberg, Niklas, Burley, Mikel, Hämmäläinen, Nora (eds.), *Language, Ethics and Animal Life: Wittgenstein and Beyond*. Bloomsbury, New York 2012, s. 139-151.

KANT, Immanuel, *Základy metafyziky mravů*. Přel. Ladislav Menzel. 3. opr. vyd., Praha, Oikoymenth 2014.

McMAHAN, Jeff, Our Fellow Creatures. *The Journal of Ethics*, 9, č. 3/4, 2005, s. 353-380. Dostupné z: *JSTOR*, www.jstor.org/stable/25115832.

PACOVSKÁ, Kamila, Platónská tradice v současné anglosaské etice. IN: Jakub Jirsa et al., *Přístupy k etice III*, Praha, Filosofia 2016, s. 219-252.

PACOVSKÁ, Kamila, Etický význam lidství: Obrana druhismu v díle Bernarda Williamse a Cory Diamondové. *Filosofický časopis*, 62, 2014, č. 6, s. 863-875.

REGAN, Tom, *Animal Rights, Human Wrongs: an Introduction to Moral Philosophy*. Lanham, Rowman and Littlefield Publishers 2003.

SINGER, Peter, *Osvobození zvířat*. Přel. Zdeněk Janík, Zuzana Gabajová. Praha, Práh 2001.

SINGER, Peter, *Practical ethics*. 2. vyd., New York, Cambridge University Press 1993.

WEIL, Simone, Human Personality. IN: Sian Miles (ed.), *Simone Weil: An Antology*. New York, Weidenfeld and Nicholson 1986, s. 50-78.

WEIL, Simone. Bojujeme za spravedlnost? Přel. Kamila Pacovská. IN: Tomáš Hejduk, Kamila Pacovská, (eds.), *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec, Pavel Mervart 2016, s. 283-293.

WITTGENSTEIN, Ludwig, *Filosofická zkoumání*. Přel. Jiří Pechar. Praha, Filozofický ústav AV ČR 1993.

WOOD, Allen W., Kant on Duties Regarding Nonrational Nature. *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes*, č. 72, 1998, s. 189-228.